

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

В. о. Завідувача кафедри

_____ Р. О. Максимович

« _____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: **ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ**

Виконавець: Зацерковний Владислав Вадимович

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Широкова-Мурараш Ольга Геннадіївна

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ	9
1.1 Визначення понять.....	9
1.2 Способи міжнародного викрадення дітей.....	13
1.3 Причини міжнародного викрадення дітей.....	16
1.4 Джерела міжнародного права про захист прав дитини та міжнародне викрадення дітей.....	20
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО АСПЕКТУ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ	28
2.1 Цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей.....	28
2.2 Кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей.....	33
2.3 Міжнародні правові механізми повернення дітей та процедура їх реалізації в разі міжнародного викрадення.....	38
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ У РАЗІ ЇХ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ	48
3.1 Аналіз діючої практики застосування міжнародних договорів та національного законодавства про міжнародне викрадення дітей.....	48
3.2 Судова практика з питань міжнародного викрадення дітей.....	53
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає в тому, що міжнародне викрадення дітей є гострою та складною проблемою, яка продовжує привертати значну увагу у сфері міжнародного права та міжнародних відносин у сфері міжнародного права та міжнародних відносин. Зростаюча взаємопов'язаність світу через глобалізацію, міграцію та міжнародні шлюби призвела до зростання кількості транскордонних суперечок, пов'язаних із опікою та викраденням дітей. Це складна юридична ситуація, яка містить цивільно-правовий та кримінально-правовий аспекти міжнародного викрадення дітей. Юридичні аспекти міжнародного викрадення дітей стали критичною сферою занепокоєння для політиків, практикуючих юристів і міжнародних організацій, оскільки вони прагнуть вирішити юридичні, соціальні та емоційні складності, пов'язані з цим явищем.

Статистика показує, що останніми роками зростає кількість випадків міжнародного викрадення дітей. Відповідно до щорічного звіту Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, починаючи з 2021 року країни-члени організації повідомили про 557 нових випадків, що на 16% більше, ніж у попередньому році [1 с. 11-175].

Одним із ключових чинників міжнародного викрадення дітей є руйнування стосунків між батьками з різних країн. У випадках міжнародних шлюбів або стосунків, коли батьки належать до різних країн, суперечки щодо опіки над дитиною та права на побачення часто можуть призвести до того, що один із батьків забирає дитину в іншу країну без згоди іншого з батьків. Такі дії за міжнародним правом розцінюються як викрадення і можуть мати тяжкі правові наслідки.

Міжнародно-правова база для боротьби з міжнародним викраденням дітей в основному регулюється Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, яку станом на 2023 рік підписали 103 країни [2].

Гаазька конвенція має на меті забезпечити правовий механізм для швидкого повернення дітей. Викрали дітей до місця їх постійного проживання та забезпечили їхні права на доступ до обох батьків. Однак, незважаючи на широке прийняття Гаазької конвенції, її імплементація та ефективність залишаються неоднаковими в різних країнах, і існує кілька проблем, які необхідно вирішити.

Однією з важливих є проблема суперечливих правових систем і складності юрисдикції. У випадках, коли батьки належать до різних країн, визначення закону якої країни має застосовуватися та який суд має мати юрисдикцію щодо спору може бути складним і трудомістким. Це може призвести до затримок у вирішенні справ і може ще більше посилити емоційні та психологічні страждання дитини та батька, який залишився без батьків.

Разом із джерелами міжнародного права, національне законодавство відіграє важливу роль у вирішенні проблеми міжнародного викрадення дітей. Багато країн прийняли спеціальні закони, що криміналізують викрадення дітей і встановлюють механізми повернення викрадених дітей. Дослідження правових аспектів міжнародного викрадення дітей оцінює ефективність національного законодавства щодо захисту прав дітей та переслідування батьків-викрадачів. Ця оцінка надає цінну інформацію для політиків і законодавців при розробці та вдосконаленні національного законодавства, пов'язаного з міжнародним викраденням дітей.

З початком російської агресії після 24.02.22 ця міжнародне викрадення дітей набуло масштабного характеру та нових реалій вирішення міжнародних спорів з цього питання. І стала особливо актуальною для України. На сьогодні в українській владі є інформація про депортацію в Росію щодо 19 514 українських дітей [3].

Росіяни незаконно вивозять українських дітей в РФ, де їм швидко змінюють громадянство, щоб віддати на усиновлення, декого навіть при живих батьках чи родичах в Україні, крадучи у такий спосіб українське майбутнє та ідентичність. Такі дії Росії підпадають під визначення воєнного

злочину, геноциду та злочину проти людяності. Тому ситуація набуває кримінально-правового аспекту. До відповідальності за це винні можуть бути притягнуті судом ООН у рамках міждержавного позову на підставі конвенції про заборону геноциду та потенційно перед Міжнародним кримінальним судом (МКС), а також можливе притягнення до відповідальності за воєнні злочини в українських судових інстанціях. Однак прикладів справ щодо примусового вивезення дітей немає [4 с. 1].

Міжнародне викрадення дітей має значний вплив на національні інтереси України. Коли дитину викрадають в іншу країну, це може створити дипломатичну напруженість між Україною та цією країною. Країна-викрадач може розглядатися як така, що порушує суверенітет України.

Таким чином, актуальність даної теми очевидна. Дослідження правових аспектів міжнародного викрадення дітей сприяє розумінню та оцінці існуючої міжнародної правової бази. Вивчаючи ефективність правових інструментів, за допомогою яких можливо упередити міжнародне викрадення дітей та забезпечити правову основу для їх швидкого повернення, автор розкриває сильні та слабкі сторони, а також потенційні сфери для вдосконалення міжнародно-правового регулювання, що робить його важливим для політиків та юристів-практиків, які займаються міжнародними справами про викрадення дітей. Разом з тим дане дослідження має важливе значення для захисту прав і благополуччя дітей, які постраждали від міжнародного викрадення і у випадках міжнародних батьківських спорів. Аналіз міжнародно-правових джерел, національного законодавства, судової практики та крос-культурної динаміці сприяє розробці ефективних стратегій, політик та превентивних заходів у сфері боротьби з міжнародним викраденням дітей як протиправного явища.

Серед зарубіжних вчених, які займалися даною темою і чії праці та ідеї були використані під час написання цього дослідження, особливу увагу слід звернути на: Бальєстерос, М. Г. (Ballesteros, M. H.), Буйсе, А. (Buuse, A.), Гадда, А. (Gadda A.), Мартін, Н. Г. (Martín N. G.), Мак-Іліві, П. (McEleavy, P.), Перес-

Vera, E. (Pérez–Vera, E.), Пфунд, П. Г. (Pfund, P. H.), Кейроло, І. (Queirolo, I.), Шнітцер-Різ, Е. А. (Schnitzer-Reese, E. A.), Шуз, Р. (Schuz, R.), Стангароне, М. (Stangarone M.), Тейлор, Н. (Taylor, N.), Тріммінгс, К. (Trimblings, K.), Жупан, М. (Župan, M.)

Серед видатних українських науковців, які глибоко досліджували це питання і внесли значний внесок у його розгляд, варто відзначити: Даниленко П., який досліджував питання викрадення дитини одним з батьків, Євтушенко О. Г., яка приділила увагу питанням визначення механізмів повернення дітей, Гаро О., який детально аналізував проблему термінології в справах про міжнародне викрадення дітей, Легка О. В., яка досліджувала зміни в законодавстві України через повномасштабне вторгнення, Некляев Ю. Г., Кузьмінський О. В., та Сніжко М., які детально проаналізували цивільно-правовий аспект питання та положення Гаазької конвенції, Смирнов М., який приділяє увагу проблемі ратифікації Римського статуту Україною, Стефанчук М, який дослідив питання захисту прав дітей, М. О., Стешенко, В. М. та Філіп'єв А. О. також внесли свій вклад у дослідження питань викрадення дітей та міжнародного права. Їх роботи зосереджені на різних аспектах цих проблем, включаючи правові механізми, аналіз джерел та заходи для запобігання та реагування на такі ситуації.

Метою цього дослідження є висвітлення правових аспектів міжнародного викрадення дітей. Вивчаючи поняття, причини та джерела міжнародного права, пов'язані з викраденням дітей, це дослідження має на меті сприяти чіткому розумінню правової природи та особливостей міжнародно-правового регулювання досліджуваного явища.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- Дослідити поняття міжнародного викрадення дітей, включаючи його різні способи та причини, що лежать в його основі;
- Розглянути джерела міжнародного права щодо захисту дітей та міжнародного викрадення дітей, включаючи відповідні міжнародні договори та конвенції;

- Проаналізувати цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей, зосередившись на ключових положеннях і правових механізмах, доступних для швидкого повернення викрадених дітей.

- Дослідити кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей, включаючи правові наслідки та покарання;

- Проаналізувати, як повномасштабне вторгнення РФ в Україну вплинуло на проблему міжнародного викрадення дітей;

- Оцінити ефективність міжнародно-правових механізмів повернення викрадених дітей, зокрема діяльність Центральних органів відповідно до Гаазької конвенції;

- Проаналізувати процедури повернення дитини у випадках міжнародного викрадення дітей, враховуючи особливості та виклики залежно від країни перебування дитини;

- Оцінити застосування міжнародних договорів та національного законодавства щодо міжнародного викрадення дітей через аналіз поточної практики та судових рішень.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері захисту прав дитини, які пов'язані з порушеннями міжнародного права та вимагають міжнародно-правового врегулювання.

Предметом дослідження є вивчення правових аспектів міжнародного викрадення дітей та особливостей його міжнародно-правового регулювання.

Методологічну основу роботи склали комбінація наступних підходів та методів дослідження:

- діалектичний загальнонауковий метод, який допоміг вивчити динаміку, характеристики та значення випадків міжнародного викрадення дітей;

- системний метод, за допомогою якого, аналізувалися положення міжнародних договорів у сфері міжнародно викрадення дітей;

- метод порівняльного аналізу, за допомогою якого відбувалося порівняння правових режимів та практик різних країн у сфері

міжнародного викрадення дітей. Цей підхід допомагає виявити схожість та відмінність у правових підходах та процедурах повернення дітей у різних юрисдикціях;

- кейс-стаді - метод для аналізу судової практики, включаючи рішення судів у випадках міжнародного викрадення дітей. Цей підхід дозволяє отримати конкретні приклади та розуміння того, які фактори впливають на рішення суду та які правові аргументи використовуються для вирішення подібних справ.

Апробація результатів дослідження.

Деякі результати дослідження були піддані апробації та опубліковані в рамках науково-практичних конференцій, зокрема:

- «Вплив міжнародного викрадення дітей на національні інтереси України» (XXIII Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки» 07.04.2023, НАУ);

- «Імплементация міжнародних конвенцій у національне право для запобігання міжнародному викраденню дітей» (XVI міжнародна науково-технічна конференція «ABIA-2023»). НАУ, 2023).

Структура роботи обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, якими охоплюються дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (65 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи – 71 сторінка, у тому числі список використаних джерел – 8 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ

1.1 Визначення понять

Міжнародне викрадення дитини – це складна проблема, яка передбачає протиправне переміщення або утримання дитини одним із батьків або опікуном через міжнародні кордони без згоди другого з батьків чи законного опікуна. Цей вчинок є порушенням прав дитини, а також порушенням міжнародного права та конвенцій з прав людини. Незважаючи на серйозність цього питання, визначення міжнародного викрадення дітей є проблемою через різні правові системи та культурні норми різних країн світу.

Однією з найбільш значних труднощів у визначенні міжнародного викрадення дітей є відсутність універсального визначення, яке б визнавали всі країни. У різних країнах існують різні правові визначення та стандарти, що ускладнює досягнення загального розуміння цього питання. Наприклад, деякі країни можуть вважати міжнародне викрадення дітей кримінальним злочином, тоді як інші розглядають це як питання сімейного права. Крім того, юридичні визначення можуть відрізнятися залежно від віку дитини, того, чи є один з батьків, який викрав, біологічним батьком чи опікуном, а також тривалості викрадення [5 с. 1-3].

Визначення постійного місця проживання дитини є ще однією проблемою у випадках міжнародного викрадення дитини. Звичайне місце проживання стосується країни, де дитина має найважливіші зв'язки, включаючи соціальні, сімейні, освітні та медичні зв'язки. Встановлення постійного місця проживання дитини може бути складним, особливо у випадках, коли дитина часто переїжджала або проживала в кількох країнах. Це може створити правову невизначеність, затягнути провадження та збільшити емоційне та фінансове навантаження на родину.

Інша складність у визначенні міжнародного викрадення дітей полягає в культурних і соціальних відмінностях. Культурні та соціальні норми можуть значно відрізнятись в різних країнах, і це може вплинути на сприйняття та вирішення проблеми. Наприклад, деякі культури можуть надавати перевагу правам батька над правами матері, тоді як інші можуть віддавати перевагу ролі матері у вихованні дитини. Ці розбіжності можуть призвести до суперечок і перешкодити вирішенню справи.

Український правознавець М. О. Стефанчук досліджуючи питання захисту прав дітей підкреслює, що те, як суспільство ставиться до дітей, їхніх прав і свобод, є відображенням його гуманності та цивілізованості. Визначальними елементами, які мають бути узгоджені та закріплені в нормах національного законодавства, є повага до гідності, надання особливого захисту та забезпечення батьківського піклування [6 с. 101-102].

Хоча багато країн підписали міжнародні конвенції, спрямовані на регулювання випадків міжнародного викрадення дітей, деякі, наприклад, ісламські держави ще не ратифікували їх. Це створює проблему для регулювання випадків міжнародного викрадення дітей у даних країнах.

Однією з головних причин відсутності ратифікації міжнародних конвенцій про викрадення дітей деякими ісламськими державами є їхнє занепокоєння щодо сумісності цих конвенцій з ісламським правом. Ісламський закон, або шаріат, базується на Корані та Сунні, і багато хто вважає його найвищим джерелом права в ісламських державах. Деякі ісламські держави побоюються, що ратифікація міжнародних конвенцій про міжнародне викрадення дітей може розглядатися як виклик їхнім власним правовим системам і може бути несумісною з ісламським правом [7 с. 5-7].

Гаазька конвенція про цивільні аспекти міжнародного викрадення дітей описує міжнародне викрадення дитини як незаконне переміщення або утримання дитини з її постійного місця проживання батьками, опікунами або будь-якою іншою особою, яка має законну опіку над дитиною. Термін «незаконне» означає, що дія була вчинена без дозволу другого з батьків або

без дозволу суду. Міжнародне викрадення дітей може бути складною проблемою, яка стосується різних правових і культурних систем і може мати серйозні емоційні та психологічні наслідки для дитини, а також правові та практичні наслідки для обох батьків.

Термін «звичайне місце проживання» є центральним у міжнародних справах про викрадення дітей. Це відноситься до країни, в якій дитина проживає протягом значного періоду часу, і де у неї склалися міцні зв'язки, наприклад, відвідування школи або наявність друзів. Концепція постійного місця проживання є важливою, оскільки вона визначає, яка країна має юрисдикцію над опікою та піклуванням про дитину. Відповідно до Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, яка є міжнародним договором, спрямованим на захист дітей від шкідливих наслідків викрадення, звичайне місце проживання дитини на момент її переміщення або утримання є основним фактором у визначенні юрисдикція [8].

Як наголошує український дослідник і юрист Ю. Некляєв: «З огляду на Гаазьку конвенцію, її положення можуть застосовуватись до будь-якої дитини, яка не досягла 16 років і постійно проживає на території держави – учасниці Конвенції на момент незаконного вивезення (переміщення). Конвенцією чітко визначено, що правовідносини між дитиною та особами, яким належать права піклування щодо неї (передусім йдеться про батьків), слід пов'язувати саме з законодавством держави, в якій дитина постійно проживає, оскільки у цьому випадку громадянство дитини, заявника або особи, яка ймовірно протиправно утримує дитину, не має вирішального значення. За період застосування Гаазької конвенції Міністерством юстиції України було опрацьовано близько 285 заяв як про повернення дітей, які були неправомірно вивезені з країни проживання, так і про забезпечення права доступу до дитини» [9 с. 2-3].

У своїй статті «International Parental Child Abduction and Mediation» професор Н. Г. Мартін вказує, що термін «один з батьків, який залишився без дитини» або «один з батьків, який розшукує дитину», стосується того з батьків, який стверджує, що його/її права на опіку були порушені через незаконне

відібрання або утримання. А термін «один з батьків, який забирає», «один з батьків, який викрадає» відноситься до одного з батьків, який, як стверджується, незаконно вивіз дитину з місця його/її постійного проживання в іншу державу або незаконно утримує дитину в іншій державі. У деяких випадках той з батьків, хто залишився, може ніколи не зустрічатися зі своєю дитиною або мати обмежений доступ до неї. Батьки, які залишились без дитини часто є тими, хто ініціює судовий процес, щоб домогтися повернення своєї дитини, і вони можуть співпрацювати з державними установами, юристами та іншими фахівцями, щоб орієнтуватися в складних правових та адміністративних процедурах, пов'язаних з міжнародними справами про викрадення дітей [10 с. 3-6].

Підсумовуючи, міжнародне викрадення дітей є складною та делікатною проблемою, яка включає різні правові та культурні системи. Термінологія, яка використовується у справах про викрадення дітей за кордоном, як-от «звичайне місце проживання», «один з батьків, який залишився без дитини», та «один з батьків, який викрадає», відображає різні ролі та точки зору осіб, залучених у такі справи. Розуміння цих термінів має важливе значення для всіх, хто працює з міжнародним викраденням дітей або постраждав від такого, оскільки це може допомогти роз'яснити юридичну відповідальність і практичні проблеми, а також сприяти якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Важливо пам'ятати, що міжнародне викрадення дітей може мати значні емоційні, психологічні та правові наслідки для всіх залучених сторін, і що воно вимагає делікатного та детального підходу, який надає перевагу благополуччю дитини понад усе.

1.2 Способи міжнародного викрадення дітей

Як було визначено, міжнародне викрадення дитини означає незаконне переміщення або утримання дитини з її постійного місця проживання батьками, опікунами або будь-якою іншою особою, яка має законну опіку над дитиною. Це може статися різними методами, включаючи викрадення одним із батьків або членом сім'ї, викрадення особою, яка не є членом сім'ї, і викрадення незнайомою особою. Кожен метод викрадення представляє унікальні проблеми та вимагає різних стратегій запобігання та втручання.

У своєму дослідженні П. Даниленко звертає увагу на те, що міжнародне законодавство забороняє одному з батьків приймати рішення від свого імені про зміну місця постійного проживання дитини без згоди другого з батьків. Якщо дитина вивезена за кордон одним з батьків без згоди іншого, або якщо дитина не повернулася назад у термін, зазначений у згоді, це означає, що дитина була незаконно вивезена, що впливає на можливість другого з батьків бачитися з дитиною. Більшість випадків міжнародного викрадення дітей в Україні стосуються дітей, які мають подвійне громадянство (обох батьків) або народилися в так званих змішаних сім'ях (наприклад один з подружжя є громадянином України, а інший - громадянином іншої країни) [11].

Викрадення одним із батьків або членом родини є найпоширенішою формою міжнародного викрадення дітей. Це часто трапляється в контексті суперечки щодо опіки або після розриву стосунків. У цих випадках один з батьків, що викрадає може вивезти дитину в іншу країну без згоди другого з батьків або дозволу суду. Запобігання викраденню батьками може бути складним завданням, оскільки один з батьків, який викрав, може мати законні права на дитину та мати можливість отримати фальшиві документи, щоб сприяти викраденню. Втручання в цих випадках може включати судові дії в країні, куди взяли дитину, а також співпрацю між судовими органами в різних країнах [12 с. 1-2].

Викрадення сторонніми особами менш поширене, але може бути настільки ж руйнівним для дитини та її родини. Це може статися у випадках

торгівлі людьми чи експлуатації, коли дитину забирають із рідної країни та примушують до праці, сексуальної експлуатації чи інших форм насильства. Запобігання викраденню особами, які не є членами сім'ї, вимагає обізнаності та навчання щодо ризиків торгівлі людьми та експлуатації, а також ефективного прикордонного контролю та заходів правоохоронних органів. Втручання у цих випадках може передбачати співпрацю між правоохоронними органами в різних країнах, а також підтримку та захист дитини та її родини.

Викрадення незнайомою особою є найменш поширеною формою міжнародного викрадення дитини, але може бути найбільш травматичною для дитини та її родини. Це може статися у випадках викрадення, коли дитину забирає незнайомиць з наміром викупу чи інших форм вимагання. Запобігання викраденням незнайомими людьми вимагає ефективних заходів безпеки та пильності з боку батьків та опікунів. Втручання в цих випадках може включати зусилля правоохоронних органів, щоб знайти та затримати викрадача, а також підтримку та захист дитини та її родини.

Міжнародне викрадення дитини з метою експлуатації є серйозним порушенням прав дитини та вважається формою торгівлі дітьми. Існує кілька міжнародних правових документів, які містять вказівки та правила боротьби з міжнародним викраденням дітей з метою експлуатації.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини (КООНПД) є найбільш повним міжнародно-правовим документом, який визнає права дітей і забезпечує їх захист. Конвенція ООН про права дитини зобов'язує держави-учасниці захищати дітей від усіх форм експлуатації, включаючи викрадення з метою експлуатації. Стаття 35 Конвенції ООН про права дитини встановлює, що держави-учасниці повинні вживати всіх належних національних, двосторонніх і багатосторонніх заходів для запобігання викраденню, продажу або торгівлі дітьми з будь-якою метою та в будь-якій формі [13].

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) є ще одним правовим документом, який стосується міжнародного викрадення дітей з метою експлуатації. Конвенція була прийнята Генеральною

Асамблеєю ООН у 2000 році та ратифікована 190 державами. Конвенція зобов'язує держави-учасниці вживати заходів для запобігання та боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, включаючи торгівлю людьми, яка включає викрадення дітей з метою експлуатації [14].

Окрім цих міжнародних правових джерел, існують також регіональні інструменти та угоди, які містять вказівки та правила боротьби з міжнародним викраденням дітей з метою експлуатації. Наприклад, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, також відома як Конвенція Лансароте, була прийнята в 2007 році та ратифікована 46 державами. Конвенція зобов'язує держави-учасниці вживати заходів для запобігання та боротьби з сексуальною експлуатацією та розбещенням дітей, включаючи викрадення дітей з метою експлуатації [15].

Підсумовуючи, можна сказати, що досліджуючи міжнародно-правові документи, які регулюють питання міжнародного викрадення дітей та їх щорічні звіти, ми дізнаємося різні способи міжнародного викрадення дітей, які, в свою чергу, представляють унікальні проблеми для запобігання та втручання. Співпраця між судовими органами в різних країнах має важливе значення для розгляду випадків викрадення дітей, тоді як обізнаність, освіта та правоохоронні заходи необхідні для запобігання та реагування на викрадення сторонніми та незнайомими особами. Зрештою, захист і благополуччя дитини мають бути головним пріоритетом у всіх зусиллях із запобігання та втручання у випадки міжнародного викрадення дітей.

1.3 Причини міжнародного викрадення дітей

Міжнародне викрадення дітей — це складна проблема, яка включає різні чинники, зокрема соціальні, культурні, правові та емоційні. Розуміння глибинних причин міжнародного викрадення дітей має вирішальне значення для запобігання таким інцидентам і забезпечення благополуччя дітей. У цьому есе розглядатимуться деякі причини міжнародного викрадення дітей, зокрема суперечки щодо опіки, культурні відмінності, домашнє насильство та економічні фактори.

Однією з найпоширеніших причин міжнародного викрадення дітей є суперечки щодо опіки. Коли батьки розлучаються або розлучаються, вони можуть не дійти згоди щодо опіки над дітьми. У деяких випадках один з батьків може вивезти дитину в іншу країну без дозволу іншого з батьків, порушуючи закони рідної країни та міжнародного співтовариства. Це може спричинити значний емоційний стрес для одного з батьків, який залишився, і може завдати шкоди благополуччю дитини.

Культурні відмінності також відіграють значну роль у міжнародному викраденні дітей. У деяких культурах один із батьків забирає дитину від іншого без дозволу. В інших випадках культурні норми щодо батьківських ролей і обов'язків можуть призвести до конфлікту між батьками, в результаті чого один з батьків забере дитину в іншу країну. Культурні відмінності також можуть впливати на правові системи різних країн, що ускладнює вирішення спорів щодо опіки.

Домашнє насильство є ще однією причиною міжнародного викрадення дітей. У деяких випадках батьки можуть вивезти дитину в іншу країну, щоб уникнути партнера-жорстокого партнера. Однак кривдник також може вивезти дитину в іншу країну, щоб не дати жертві виїхати або звернутися за допомогою. У таких випадках міжнародне викрадення дітей може бути формою домашнього насильства [16].

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року поширеною причиною викрадення дітей стало протиправне

вивезення українських дітей з окупованих територій на територію Росії. У звіті Незалежної міжнародної слідчої комісії по Україні Комісія розглянула порушення законів про окупацію та передачу дітей. Встановлено, що порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права, а також пов'язані з цим злочини були скоєні на території України та Російської Федерації [17 с. 4-8].

Через війну з Росією в Україні було викрадено багато дітей. Причини їхнього викрадення – так звана «евакуація» дітей із зон конфлікту, примусове усиновлення російськими родинами та торгівля з метою сексуальної експлуатації.

Від евакуації слід відрізнити депортацію та насильницьке переміщення населення — тобто насильницьке переміщення осіб, які зазнали виселення або інших примусових дій, з району, в якому вони законно перебувають, без підстав, що допускаються міжнародним правом [18 с. 21].

Залежно від того, куди відбувається переселення, розрізняють примусове переселення (переміщення цивільних осіб з території їхнього проживання на іншу територію в межах держави їхнього громадянства) та депортацію (переміщення цивільних осіб з території їхнього проживання на територію держави-окупанта або іншої держави). У цьому контексті примус включає не лише фізичну силу, але й психологічний примус, зловживання владою, погрози насильством, переслідування, затримання, цілеспрямоване розпалювання ворожнечі з боку однієї зі сторін збройного конфлікту [19 с. 183-184].

Як зазначає дослідниця К. Адамова, яка займалася вивченням даного питання: «Частина з цих дітей – сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, та діти, які залишилися без нагляду батьків. Депортація таких дітей – особливе явище, яке потребує особливої уваги з кількох причин. Перш за все, у цьому випадку питання кваліфікації їх переміщення на територію іншої країни як саме депортації не викликає жодного сумніву. По-друге, виглядає так, що депортація дітей під час повномасштабного вторгнення, а

також численні випадки передачі таких дітей у російські родини із подальшим усиновленням – завчасно спланована акція» [20].

Уряд Росії створив реєстр російських сімей, які можуть усиновити українських дітей, і гарячу лінію для російських сімей, які хочуть усиновити українських дітей з Донбасу. За кожен усиновлену українську дитину, яка приймає російське громадянство, прийомні сім'ї отримують грошову виплату. Серед ймовірних викрадених – діти, вивезені з українських державних установ на окупованих територіях, і діти, яких батьки відправили в російські «літні табори», звідки вони не повернулися.

Наприкінці січня Верховний комісар ООН у справах біженців Філіппо Гранді заявив, що, надаючи українським дітям російські паспорти та віддаючи їх на усиновлення в російські сім'ї, Росія порушує основні принципи захисту дітей під час війни. Найчастіше це відбувалося проти волі дітей. [21]

Економічні фактори також відіграють роль у міжнародному викраденні дітей. У деяких випадках батьки можуть вивезти дитину в іншу країну, щоб уникнути бідності або знайти кращі економічні можливості. Однак це може призвести до юридичних і соціальних проблем, оскільки один з батьків, який залишився, може не мати фінансових ресурсів для боротьби за право опіки чи відвідування. Економічні чинники також можуть бути суттєвою перешкодою для вирішення міжнародних справ про викрадення дітей, оскільки витрати на судові розгляди та подорожі можуть бути непомерно високими для багатьох сімей.

У деяких випадках міжнародне викрадення дитини також може бути пов'язане з відчуженням батьків. Це відбувається, коли один з батьків навмисно налаштовує дитину проти іншого, що призводить до руйнування стосунків між батьками та дітьми. У деяких випадках відчуження батьків може бути фактором міжнародного викрадення дітей, оскільки один із батьків може вивезти дитину в іншу країну, щоб запобігти контакту іншого з дитини.

Іншим фактором, який може сприяти міжнародному викраденню дітей, є відсутність ефективних засобів правового захисту в рідній країні або в країні,

куди була вивезена дитина. У деяких випадках правова система може не забезпечувати належного захисту прав батьків, які залишилися без дитини. Це може призвести до розчарування та відчуття безпорадності, спонукаючи деяких батьків взяти справу у свої руки та вивезти дитину в іншу країну.

Нарешті, міжнародне викрадення дитини також може бути результатом бажання одного з батьків контролювати іншого з батьків. Це може статися, коли один з батьків відчуває, що інший не відповідає їхнім очікуванням, або коли між батьками точиться боротьба за владу. У таких випадках міжнародне викрадення дитини може бути способом для одного з батьків утвердити свою владу над іншим.

Отже, міжнародне викрадення дітей є складною проблемою, яка має багато причин, включаючи суперечки щодо опіки, культурні відмінності, домашнє насильство, економічні чинники, відчуження батьків, правові бар'єри та боротьбу за владу між батьками. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну кількість випадків протиправного вивезення дітей за кордон різко збільшилося, а ситуація набула кримінально-правового аспекту. Відповідно змінилися й причини, головною з яких стало повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24.02.2022 року, яке потягло за собою масове протиправне вивезення дітей з тимчасово окупованих територій України на територію РФ.

1.4. Джерела міжнародного права про захист прав дитини та міжнародне викрадення дітей

Законодавча база для боротьби з міжнародним викраденням дітей міститься в різних джерелах, включаючи міжнародні договори, національне законодавство та судові рішення. Ці джерела спрямовані на захист найкращих інтересів дитини та забезпечення того, щоб міжнародне викрадення дітей було попереджено або вирішено своєчасно та ефективно.

Одним із найважливіших джерел міжнародних прав дитини та міжнародного права щодо викрадення дітей є Конвенція ООН про права дитини (КООНПД). Конвенція ООН про права дитини — це комплексний договір, який визначає громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права дітей. Він також визнає важливість сімейних стосунків і необхідність захисту дітей від усіх форм насильства та експлуатації, включаючи викрадення. Конвенцію ООН про права людини ратифікували 196 країн, що робить її однією з найбільш широко прийнятих угод про права людини у світі.

Конвенція ООН про права дитини (КПД) — це міжнародний договір, який визначає основні права людини дітей. Він був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році і з тих пір ратифікований майже всіма країнами світу. Однією з ключових сфер, у яких КПП відіграє свою роль, є справи про міжнародне викрадення дітей. У цьому есе ми детально проаналізуємо роль КПП у таких випадках.

КПД визнає основні права кожної дитини, незалежно від її раси, статі чи національності. Одним із цих прав є право підтримувати контакти з обома батьками, навіть якщо вони живуть окремо або розлучені. У статті 9 Конвенції про права дитини конкретно зазначено, що «держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати особисті стосунки та прямі контакти з обома батьками на регулярній основі, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини». Ця

стаття відображає принцип, згідно з яким найкращі інтереси дитини завжди мають бути першочерговими у випадках розлучення батьків або розлучення.

Стаття 11 Конвенції про права дитини говорить, що «держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей за кордон». Ця стаття відображає важливість запобігання батькам від неправомірного вилучення своїх дітей із постійного місця проживання та вивезення їх до іншої країни без згоди другого з батьків. Комісія підкреслює важливість захисту дітей від шкоди, спричиненої міжнародним викраденням дітей [22 с. 6-15].

Конвенція зіграла значну роль у розвитку міжнародного права щодо викрадення дітей. Зокрема, Конвенція з права дитини відіграла важливу роль у розробці Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, яка була прийнята в 1980 році. Гаазька конвенція має на меті встановити процедури швидкого повернення дітей, які були протиправно вивезені з країни постійного проживання, а також забезпечити дотримання прав на опіку та доступ за законодавством однієї держави в інших державах [23 с. 2-3].

У випадках міжнародного викрадення дітей Конвенція надає вказівки щодо того, як підійти до проблеми таким чином, щоб це відповідало найкращим інтересам дитини. Стаття 3 Конвенції про права дитини зазначає, що «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, найкращі інтереси дитини мають бути на першому місці». Ця стаття відображає принцип, що благополуччя дитини завжди має бути першочерговим і що рішення повинні прийматися таким чином, щоб сприяти найкращим інтересам дитини.

Конвенція також мала вплив на формування національного законодавства та політики щодо міжнародного викрадення дітей. Багато країн включили принципи Конвенції про права дитини у власні національні закони та встановили заходи для запобігання та реагування на випадки міжнародного

викрадення дітей. Наприклад, багато країн створили центральні органи влади для сприяння поверненню викрадених дітей, як того вимагає Гаазька конвенція.

Іншим важливим джерелом міжнародних прав дитини та міжнародного права щодо викрадення дітей є Гаазька конвенція про цивільні аспекти міжнародного викрадення дітей. Ця угода була розроблена у відповідь на збільшення кількості випадків міжнародного викрадення дітей і має на меті забезпечити швидке повернення дітей, які були незаконно вивезені або утримані через міжнародні кордони. Гаазька конвенція була підписана 103 країнами та забезпечує правову основу для вирішення міжнародних випадків викрадення дітей шляхом співпраці між залученими країнами.

У своїй роботі присвяченій даній Конвенції дослідниця Р. Шуз вказує, що Конвенція про викрадення людей отримала широке визнання як найуспішніша з конвенцій сімейного права, складених під егідою Гаазької конференції з міжнародного приватного права. Дійсно, здається ймовірним, що кількість держав, які приєдналися до цієї Конвенції, та кількість заяв, поданих відповідно до неї, значно перевищують очікування авторів [24 с. 2-5].

Гаазька конвенція про міжнародне викрадення дітей, також відома як Гаазька конвенція про викрадення дітей, є багатостороннім договором, метою якого є захист дітей від шкідливих наслідків міжнародного викрадення дітей. Конвенція була прийнята в 1980 році на Гаазькій конференції з міжнародного приватного права і ратифікована більш ніж 100 країнами. У цьому есе ми детально проаналізуємо Гаазьку конвенцію про міжнародне викрадення дітей, її мету, положення та ефективність.

Метою Гаазької конвенції про міжнародне викрадення дітей є забезпечення швидкого повернення дітей, які були незаконно вивезені зі свого постійного місця проживання або протиправно утримані в державі, яка не є їхнім звичайним місцем проживання. Конвенція спрямована на захист найкращих інтересів дитини, гарантуючи, що права опіки та доступу до

дитини визначаються відповідною юрисдикцією та що дитина не зазнає шкоди чи упередженого ставлення в результаті викрадення.

Гаазька конвенція про викрадення встановлює низку положень, спрямованих на сприяння швидкому поверненню дитини до місця її постійного проживання. Ці положення включають створення центральних органів влади в кожній державі, що підписала Конвенцію, зобов'язання негайно повернути дитину, яка була незаконно вилучена або утримана, а також визнання прав опіки, наданих компетентними органами за місцем постійного проживання дитини.

Гаазька конвенція про викрадення також містить положення, які дозволяють винятки із зобов'язання негайно повернути дитину. Ці винятки включають ситуації, коли дитина буде піддана фізичній або психологічній шкоді, коли дитина заперечує проти повернення та досягла повноліття, щоб прийняти таке рішення, і коли існує серйозний ризик того, що повернення дитини піддасть її ситуації, яка є безпосередньо буде загрожувати її безпеці.

На думку юристки та дослідниці Н. О. Міненкової: «Головною ж цінністю Конвенції є те, що вона, у першу чергу, дозволяє захистити дитину, її права та забезпечити мінімізацію негативного впливу на неї від протиправного вивезення або утримування, гарантувати право кожної дитини на стабільні умови життя» [25].

Однією з головних проблем у реалізації Гаазької конвенції про міжнародне викрадення дітей є забезпечення ефективної спільної роботи центральних органів влади кожної держави-підписанта. Деякі держави піддавалися критиці за нездатність належним чином виконувати положення конвенції, і були випадки, коли центральні органи влади різних держав, які підписали конвенцію, не могли досягти згоди.

Наприклад, в Україні виконання обов'язків Центрального органу з питань виконання Гаазької конвенції покладено на Міністерство юстиції України та його територіальні організації. Цей компетентний орган встановлює умови для здійснення всіх дій щодо пошуку дитини, захисту її від

подальшого заподіяння шкоди та гарантування її негайного повернення [26 с. 19-31].

Незважаючи на ці проблеми, Гаазька конвенція про міжнародне викрадення дітей успішно досягла своєї мети захисту дітей від шкідливих наслідків міжнародного викрадення дітей. Вона призвела до повернення тисяч викрадених дітей по всьому світу і запобігла викраденню незліченної кількості інших. Конвенцію ратифікувала велика кількість країн, і її положення застосовувалися в багатьох випадках. Крім того, конвенція послужила каталізатором для розробки інших міжнародних документів, спрямованих на захист прав дітей. [27]

Аналізуючи Гаазьку конвенцію, І. Кейлоро наголошує, що Гаазька конвенція 1980 року є одним із найбільш ратифікованих міжнародних договорів у світі і, незважаючи на проблеми із застосуванням і потреби адаптації, що виникли, являє собою нормативну базу, яка добре працює в багатьох випадках. Загальне правило, встановлене Конвенцією, полягає в тому, що дитина, незаконно викрадена одним із батьків/родичем і вивезена за кордон, має бути негайно повернена до держави постійного проживання [28 с. 2-4].

Окрім міжнародних договорів, національне законодавство також відіграє важливу роль у запобіганні та вирішенні питань міжнародного викрадення дітей. Більшість країн мають закони, які регулюють переміщення дітей через міжнародні кордони, а деякі мають спеціальні закони, які стосуються міжнародного викрадення дітей. Ці закони можуть визначати обставини, за яких дитина може бути вивезена з країни, і можуть передбачати створення центральних органів, відповідальних за розгляд справ про міжнародне викрадення дітей.

Судові рішення також сприяють розвитку міжнародного права щодо викрадення дітей. Суди відіграють вирішальну роль у тлумаченні та застосуванні положень міжнародних договорів і національного законодавства в окремих справах. Судові рішення можуть створювати прецеденти та важливі

принципи для майбутніх справ, допомагаючи прояснити правові рамки для запобігання та вирішення питань міжнародного викрадення дітей.

Неурядові організації (НУО) також відіграють важливу роль у просуванні та захисті прав дітей у випадках міжнародного викрадення дітей. Ці організації надають юридичну та емоційну підтримку батькам і дітям, які постраждали від міжнародного викрадення дітей, і виступають за зміни національних і міжнародних законів і політики для кращого захисту прав дітей.

На додаток до цих джерел існує також ряд інших міжнародних і регіональних документів, які сприяють створенню правової бази для запобігання та вирішення питань міжнародного викрадення дітей. До них належать Міжамериканська конвенція про міжнародне повернення дітей, Європейська конвенція про визнання та виконання рішень щодо опіки над дітьми та відновлення опіки над дітьми та Африканська хартія прав і добробуту дитини.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, протиправне вивезення українських дітей на територію Росії було визнано Парламентською асамблеєю Ради Європи геноцидом. ПАРЕ закликала Міжнародний кримінальний суд розглянути можливість кримінального переслідування за цей злочин. Тому, до джерел доцільно віднести Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду 1998 р [29].

Римський статут визначає злочини, які підпадають під юрисдикцію МКС, включаючи геноцид, злочини проти людства, військові злочини та злочин агресії. Геноцид визначається як дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу. Злочини проти людяності визначаються як дії, вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, з усвідомленням факту нападу. Військові злочини визначаються як порушення законів і звичаїв війни, вчинені під час збройного конфлікту. Злочин агресії визначається як безпідставне застосування збройної

сили державою проти іншої держави. МКС має юрисдикцію щодо цих злочинів, якщо вони вчинені на території держави-учасниці Римського статуту, або громадянином держави-учасниці, або коли Рада Безпеки ООН передає ситуацію до Суду [30].

Аналізуючи питання ратифікації Римського статуту Україною, український науковець Р. Волинець зазначає, що ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду вже тривалий час є темою для обговорення в Україні. Хоча Україна брала активну участь у створенні Римського статуту і підписала його 20 січня 2000 року, він досі не ратифікований. Аналіз юридичної літератури та преси показує, що в той час, як одні юристи, державні діячі, політики, працівники правоохоронних органів, адвокати, журналісти, представники неурядових організацій активно пропагують необхідність підписання Римського статуту, інші застерігають від такої ратифікації, вказуючи на низку негативних наслідків, які можуть спіткати Україну в разі поспішної ратифікації [31 с. 289].

У своїй роботі дослідник М. Смирнов досліджує перспективи та правові наслідки ратифікації Римського статуту Україною, і доходить до висновку, що Україна має бути зацікавлена в ратифікації Римського статуту, оскільки, по-перше, це не наражає її на нові ризики; по-друге, це надасть Україні нові організаційні та процесуальні права на додаток до зобов'язання співпрацювати з МКС; по-третє, ратифікація має вирішальне значення як засіб притягнення Путіна, вищого військового командування та інших високопосадовців країни-агресора до міжнародних трибуналів. Найвище військове командування країни-агресора не буде захищене від кримінального переслідування, якщо буде достатньо доказів того, що вони віддавали злочинні накази, незалежно від того, ратифікувала країна-агресор Римський статут чи ні.

Ретельний аналіз спроможності національної та міжнародної систем правосуддя притягнути країну-агресора до відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини, скоєні в Україні, був необхідний у зв'язку з новими викликами, які створив збройний конфлікт, розв'язаний і підтримуваний

країною-агресором в Україні з 2014 року, та її повномасштабне військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року [32 с. 101 - 102].

Незважаючи на існування цих джерел міжнародних прав дитини та міжнародного законодавства про викрадення дітей, все ще існує багато проблем у запобіганні та вирішенні випадків міжнародного викрадення дітей. Одним із головних викликів є забезпечення ефективної співпраці між країнами у випадках міжнародного викрадення дітей. Це може включати усунення відмінностей у правових системах і культурних нормах, а також забезпечення ефективності та дієвості правових процедур.

Підсумовуючи, варто сказати, що законодавча база для запобігання та розв'язання питань міжнародного викрадення дітей походить із різних джерел, включаючи міжнародні договори, національне законодавство, судові рішення та роботу НУО. Конвенція ООН про права дитини відіграє вирішальну роль у випадках міжнародного викрадення дітей. Вона визнає важливість запобігання викраденню дітей, сприяє якнайкращому забезпеченню інтересів дитини та надає вказівки щодо того, як підходити до проблеми відповідно до прав дитини. Конвенція зіграла важливу роль у розвитку міжнародного права щодо викрадення дітей і відіграв значну роль у формуванні національних законів і політики з цього питання. Наголошуючи на важливості захисту дітей від шкоди, спричиненої міжнародним викраденням дітей, Конвенція про права дитини сприяла створенню рамок для швидкого повернення дітей, які були незаконно вивезені з країни свого постійного проживання.

Гаазька конвенція про міжнародне викрадення дітей є важливою міжнародною угодою, метою якої є захист дітей від шкідливих наслідків міжнародного викрадення дітей. Конвенція встановлює низку положень, спрямованих на сприяння швидкому поверненню дитини до її звичайного місця проживання, а також визнає важливість забезпечення захисту найкращих інтересів дитини. Незважаючи на труднощі в імplementації конвенції, вона успішно досягла своєї мети захисту прав дітей і залишається важливим інструментом для розгляду випадків міжнародного викрадення дітей.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО АСПЕКТУ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ

2.1 Цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей

Цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей є критично важливим компонентом у вирішенні складних питань, пов'язаних із протиправним переміщенням або утриманням дітей через міжнародні кордони. Коли дитина незаконно забирається або утримується в іншій країні одним із батьків без згоди другого з батьків або з порушенням рішення суду, це викликає серйозні юридичні міркування, пов'язані з правами опіки, юрисдикцією та виконанням судових рішень.

Цивільно-правова база вирішення питань міжнародного викрадення дітей регулюється в основному міжнародними договорами, зокрема Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Ця угода, яка була ратифікована багатьма країнами, містить стандартизований набір правил і процедур для сприяння швидкому поверненню викрадених дітей і вирішення спорів щодо опіки.

Досліджуючи питання виконання Конвенції український науковець Кузьмінський О.В. доходить висновку, що правові підстави відносин дитини з особою (закладом) визначаються рішенням суду або іншого компетентного органу, договором або законодавством держави, в якій дитина постійно проживає. Крім того, спосіб, у який здійснюється догляд, повинен бути належним. Положення Конвенції застосовуються у разі, якщо не було скоєно злочину. Особа, яка забирає дитину, може бути одним з батьків, іншим родичем або особою, призначеною опікуном дитини. У будь-якому випадку, дитину спочатку забирають з дому та середовища, в якому вона виховувалася. По-друге, особа, яка переміщує дитину за кордон, є членом сім'ї дитини, як правило, батьком або матір'ю, і зазвичай робить це з метою "легалізації"

переїзду шляхом отримання рішення відповідних органів про опіку над дитиною [33 с. 2-3].

Гаазька конвенція не є договором про екстрадицію, незважаючи на те, що в її назві є слово "викрадення". Конвенція передбачає можливість притягнення до відповідальності за незаконне переміщення або утримання дітей, і ця поведінка є протиправною в цивільному, а не в кримінальному сенсі. Гаазька конвенція встановлює цивільно-правові процедури для забезпечення повернення нібито "викрадених" дітей. Гаазька конвенція спрямована на те, щоб таким чином заспокоїти основне занепокоєння потерпілих батьків. Питання про те, чи повертається особа, яка була визнана такою, що незаконно перемістила або утримувала дитину, в країну її постійного проживання після повернення дитини відповідно до Конвенції, не пов'язане з Конвенцією.

Це відрізняється від процесу кримінальної екстрадиції, який покликаний забезпечити повернення правопорушника, що переховується від правосуддя. Дійсно, коли батька-втікача видають для суду або відбування кримінального покарання, немає жодних гарантій, що викрадену дитину також буде повернуто. Хоча немає впевненості в тому, що договори про кримінальну екстрадицію будуть регулярно застосовуватися у справах про міжнародну опіку між країнами, для яких Гаазька конвенція є чинною, ніщо в Конвенції не забороняє їх застосування або використання [34 с. 7-10].

Відповідно до Гаазької конвенції, головною метою є забезпечення повернення дитини до країни її постійного проживання. Концепція постійного місця проживання має вирішальне значення для визначення правової системи країни, яка має юрисдикцію щодо спору про опіку. Конвенція встановлює, що звичайним місцем проживання дитини є, як правило, країна, де вона постійно проживала зі своїми батьками або основним опікуном до викрадення.

Згідно з Конвенцією, її положення застосовуються навіть у випадках, коли не вчинено злочину. Особою, яка вивозить дитину, може бути будь-який з батьків, інший родич або особа, призначена опікуном дитини. Навіть родич, який не має права на опіку, може вилучити дитину з дитячого будинку. Це

також може бути особа, яка не має родинних зв'язків з дитиною, наприклад, хрещені батьки.

Таким чином, у всіх випадках виникає ситуація, коли дитину вивозять з родини та з соціального оточення, де вона розвивалася як особистість. Особа, яка забирає дитину за кордон, зазвичай є членом сім'ї дитини, як правило, одним з батьків, і сподівається отримати відповідне рішення від компетентних органів щодо опіки над дитиною, тобто "узаконити" переміщення дитини [35 с. 85-87].

Тому Конвенція має на меті відновлення статусу-кво шляхом негайного повернення незаконно вивезених дітей, оскільки розгляд будь-яких суперечок щодо місця проживання та опіки над дитиною повинен бути здійснений виключно органами у місці постійного проживання дитини.

Конвенція зобов'язує держави-учасниці створити Центральний орган, який слугуватиме основним контактним пунктом і сприяє спілкуванню та співпраці між органами влади, які беруть участь у справі про викрадення. Центральний орган допомагає знайти дитину, розпочати судове провадження та забезпечити безпечне повернення дитини.

Після подання клопотання про повернення дитини суд запитуваної країни оцінює, чи є викрадення протиправним відповідно до положень Конвенції. Протиправність, як правило, визначається шляхом перевірки того, чи вилучення або утримання дитини порушує права опіки батьків, які залишилися без батьків, як це встановлено законами країни постійного проживання.

М. Г. Бальестерос наголошує на тому, що взаємодоповнююче застосування Конвенції про викрадення дітей з іншими міжнародними конвенціями, які вирішують питання по суті прав опіки та доступу - Гаазькою конвенцією від 5 жовтня 1961 року про повноваження органів влади та право, що застосовується стосовно захисту неповнолітніх - стало можливим, по-перше, тому, що Конвенція про викрадення дітей має пріоритет над

вищезазначеним документом; по-друге, тому, що метою цієї Конвенції є лише реінтеграція дитини в її постійне місце проживання [36 с. 350-351].

Хоча основною метою Конвенції є забезпечення повернення дитини, вона також визнає певні винятки та засоби захисту, які можуть перешкодити або затримати повернення дитини. Ці винятки включають ситуації, коли існує серйозний ризик того, що повернення дитини призведе до заподіяння їй фізичної чи психологічної шкоди або поставить її в нестерпну ситуацію. Крім того, якщо дитина осіла в новому середовищі, можна вважати, що в інтересах дитини залишитися в цій країні.

Виконання наказів про повернення є критично важливим аспектом цивільного судового процесу у справах про викрадення дітей за кордоном. Держави-учасниці повинні вжити відповідних заходів для негайного виконання наказу про повернення. Це може включати тісну співпрацю з правоохоронними органами, впровадження ефективних засобів правового захисту та співпрацю з центральним органом запитуваної країни.

Однак, незважаючи на існування міжнародної правової бази та механізмів, цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей викликає кілька проблем. Ці виклики включають відмінності в правових системах і тлумаченнях, проблеми, пов'язані з виконанням судових рішень у різних юрисдикціях, і різні рівні співпраці між країнами.

Україна прийняла ряд міжнародних конвенцій, що стосуються цивільно-правових аспектів викрадення дітей та заходів захисту прав дітей. У 2006 році було ратифіковано Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, Європейську конвенцію про здійснення прав дітей 1996 року, Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року, Конвенцію про контакт з дітьми 2003 року, Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном 1956 року, а також Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання 1973 року.

У 2008 році Україна ратифікувала Європейську конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 року. Також в 2009 році було ратифіковано Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 1975 року.

Крім того, Україна активно бере участь у розробці нових міжнародних інструментів у сфері сімейного права. Наприклад, вона бере участь у розробці переглянутої Європейської конвенції з усиновлення, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших форм сімейного утримання [37 с. 51-52].

Підсумовуючи, цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей має важливе значення для вирішення складних правових питань, що виникають у зв'язку з незаконним переміщенням або утриманням дітей через міжнародні кордони без згоди батьків або одного з них. Гаазька конвенція забезпечує стандартизовану основу для забезпечення швидкого повернення викрадених дітей і вирішення спорів щодо опіки. Однак необхідні постійні зусилля для посилення міжнародного співробітництва, спрощення правових процедур і покращення виконання судових рішень для захисту прав і благополуччя викрадених дітей.

2.2 Кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей

Міжнародне викрадення дітей є жахливим злочином, який має не лише цивільно-правові наслідки, а й тягне значні кримінально-правові наслідки. Коли дитина незаконно переміщується або утримується через міжнародні кордони одним із батьків без згоди другого з батьків або в порушення ухвали суду, у багатьох юрисдикціях це вважається серйозним правопорушенням. Ця стаття досліджує кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей, зосереджуючись на правовій базі та наслідках, пов'язаних із цим злочином.

Багато країн прийняли законодавство про кримінальну відповідальність за міжнародне викрадення дітей як засіб запобігання та усунення цього серйозного порушення батьківських прав і добробуту дитини. Національне законодавство визначає міжнародне викрадення дитини як кримінальний злочин і окреслює елементи злочину, включаючи протиправне переміщення або утримання дитини, відсутність згоди другого з батьків або опікуна та перетин міжнародних кордонів.

Визначення юрисдикції у випадках міжнародного викрадення дітей може бути складним. Країни, як правило, встановлюють юрисдикцію на основі різних факторів, таких як національність дитини, звичайне місце проживання або перебування батьків, які викрали, на їхній території. Проблеми з юрисдикцією можуть виникнути, коли дитину незаконно вивозять до іншої країни, що вимагає міжнародної співпраці та процесів екстрадиції, щоб забезпечити притягнення правопорушника до відповідальності.

Договори про екстрадицію та угоди між країнами відіграють важливу роль у полегшенні повернення батьків-утікачів, які викрали своїх дітей. Ці договори забезпечують правову основу для запиту про екстрадицію правопорушника з країни, куди вони вивезли дитину, до країни, де було скоєно злочин або де знаходиться звичайне місце проживання дитини. Співпраця між країнами має важливе значення для того, щоб правопорушники зазнавали кримінального переслідування та відповідали за свої дії.

Кримінальне покарання та покарання за міжнародне викрадення дітей відрізняються залежно від юрисдикції. Правопорушникам можуть загрозувати суворі покарання, включаючи позбавлення волі, штрафи або поєднання обох, залежно від тяжкості правопорушення та конкретних положень національного законодавства. Тривалість ув'язнення та розмір штрафу можуть відрізнятися залежно від таких факторів, як тривалість викрадення, шкоди, заподіяної дитині, і намірів батька, який викрав.

У кримінальному праві, як і в цивільному праві, можуть бути доступні певні засоби захисту та винятки у випадках міжнародного викрадення дітей. Ці засоби захисту можуть включати ситуації, коли батько, який викрав, може продемонструвати, що він мав законну причину забрати дитину, наприклад, щоб захистити дитину від негайної шкоди чи жорстокого поводження. Однак важливо зазначити, що засоби захисту та винятки з кримінальної відповідальності за викрадення дітей тлумачаться вузько, оскільки головною метою є стримування та запобігання таким діям.

О. В. Легка зауважує, що у відповідь на російську агресію в Україні, уряд прийняв заходи для захисту прав дітей, які стали жертвами цієї конфлікту. 22 березня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 349, яка вносить зміни до законодавства, що стосується захисту прав дітей під час надзвичайного або воєнного стану. Зокрема, ці зміни стосуються тимчасового влаштування дітей до дитячих будинків сімейного типу, тимчасового влаштування дітей у прийомні сім'ї, тимчасового переведення дітей з існуючих закладів на цілодобове перебування до інших закладів, а також спрощеної процедури взяття дитини під опіку або піклування. Ці заходи спрямовані на забезпечення дітей, які опинилися у складних ситуаціях через воєнний стан, належного захисту та піклування [38 с. 44-45].

Рішення Міжнародного кримінального суду, що стосується звинувачень у військових злочинах проти Володимира Путіна, принесло значне усвідомлення щодо темної сторони російського вторгнення, яке триває. Згідно з повідомленнями, російські війська намагаються позбавити тисячі дітей на

окупованих територіях України їхньої української ідентичності. Кампанії антиукраїнської освіти та примусової депортації викривають геноцидні мотиви російського вторгнення в Україну.

Геноцид визначається у статті II Конвенції ООН про геноцид 1948 року, як насильницька передача дітей з однієї національної, етнічної, расової чи релігійної групи в іншу є одним з них. Це діяння якнайкраще характеризує поведінку Росії в Україні. Незважаючи на всі зусилля кремлівських чиновників применшити значення цих викрадень як звичайних заходів безпеки під час конфлікту, добре задокументовані зусилля Москви з "перевиховання" молодих українців і навернення їх до російської культури розповідають зовсім іншу історію [39].

Існує достатньо доказів масштабної російської операції з викрадення та виховання українських дітей на територіях, які зараз перебувають під контролем Росії, з моменту початку вторгнення в лютому 2022 року. Про систематичну російську програму перевиховання тисяч викрадених українських дітей йдеться у звіті Єльської школи громадського здоров'я, опублікованому в лютому 2023 року. Мережа з понад 40 таборів і закладів простягається від окупованого Росією Криму до Сибіру.

Українці, які живуть на звільнених територіях своєї країни, розповідають про те, що їм доводиться ховати своїх дітей від російських окупантів. Дітей з окупованих територій довелося забрати з багатьох українських дитячих будинків, щоб запобігти їхньому викраденню та відправленню до Росії. Деякі з жертв цих російських викрадень були прийомними дітьми або сиротами. Інші, яких силоміць забрали зі своїх родин, стверджували, що вони їм не потрібні. Деякі українські батьки були обманом або під примусом змушені віддати своїх дітей до Росії. Хоча точна кількість викрадених дітей невідома, за приблизними підрахунками, понад десять тисяч молодих українців були взяті в заручники і вивезені до Росії. Багато людей занепокоєні тим, що справжня цифра може бути набагато вищою [40].

Марія Львова-Белова, Уповноважена з прав дитини в Росії, яку спільно з Путіним Міжнародний кримінальний суд звинуватив в "незаконній депортації та передачі" українських дітей, відкрито визнала кричущу ефективність російських ідеологічних ініціатив. Група з 30 дітей з окупованого Росією Маріуполя була привезена наприкінці 2022 року, і вона визнала, що спочатку вони співали український гімн і вигукували "Слава Україні", але стверджувала, що ця критика "трансформувалася в любов до Росії".

Одним з аспектів масштабних зусиль Росії, спрямованих на викорінення всіх залишків української національної ідентичності, є викрадення та виховання українських дітей. Доступ до українських ЗМІ обмежений, а всі ознаки української ідентичності та державності придушуються на всіх окупованих Росією територіях України. З Росії імпортують вчителів, які викладають затверджену кремлем навчальну програму, що пропагує російську імперську ідентичність і демонізує Україну, а українську мову витісняють з освітньої системи. Коли батьки заперечують проти цих правил, їм погрожують забрати дітей.

Крім того, Росія використовує більш відкриту тактику для придушення будь-яких проявів української ідентичності. По всій країні та на територіях, підконтрольних Росії, послідовно заарештовують усіх, кого вважають загрозою для кремля. До них часто потрапляють представники місцевої влади, журналісти, колишні військові з України, громадські активісти та всі, хто підтримує свою країну. Проукраїнський контент на мобільних пристроях або патріотичні татування часто призводять до затримань і зникнень. Слідчі, які працюють на нещодавно звільнених територіях, виявили докази, що вказують на широке застосування сексуального насильства і катувань, а також на тисячі смертей цивільних осіб [41].

Міжнародна співпраця та взаємна правова допомога відіграють вирішальну роль у розгляді кримінально-правового аспекту міжнародного викрадення дітей. Країни співпрацюють у рамках двосторонніх і багатосторонніх угод для обміну інформацією, збору доказів і затримання

правопорушників. Співпраця між правоохоронними та судовими органами має важливе значення для ефективного розслідування та кримінального переслідування випадків викрадення дітей. Механізми взаємної правової допомоги сприяють обміну доказами, запитам про екстрадицію та координації між країнами для забезпечення притягнення правопорушників до відповідальності.

Отже, Кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей є критично важливим компонентом у розгляді цього тяжкого злочину. Криміналізація викрадення дітей служить стримуючим засобом і дозволяє притягнути до відповідальності та покарати правопорушників. Питання юрисдикції, процеси екстрадиції, кримінальні покарання та міжнародна співпраця є ключовими елементами системи кримінального права, пов'язаної з міжнародним викраденням дітей. Різке збільшення випадків викрадення та вивезення дітей з території України під час повномасштабного вторгнення привернуло увагу міжнародної спільноти до цієї проблеми. Застосовуючи кримінальне законодавство, країни прагнуть захистити батьківські права, забезпечити благополуччя дитини та утримати людей від участі в таких шкідливих діях.

2.3 Міжнародні правові механізми повернення дітей та процедура їх реалізації в разі міжнародного викрадення

Міжнародне викрадення дітей є тривожною проблемою, яка потребує ефективних правових механізмів для забезпечення швидкого повернення викрадених дітей до країни їхнього постійного проживання. Для вирішення цієї проблеми та сприяння поверненню дітей було створено кілька міжнародних правових інструментів і механізмів. У цій статті розглядаються деякі з ключових міжнародно-правових механізмів повернення дітей у випадках міжнародного викрадення.

Гаазька конвенція, прийнята в 1980 році, є найважливішим міжнародним договором, що стосується проблеми міжнародного викрадення дітей. Він забезпечує правову основу для швидкого повернення протиправно викрадених дітей до країни їх постійного проживання. Станом на 2023 рік учасницями Конвенції є 103 країни, що робить її широко визнаним і ефективним інструментом для вирішення справ про викрадення.

Неправомірно вивезена або утримувана дитина повинна бути негайно повернута, якщо тільки один із вузьких винятків із зобов'язання щодо повернення не був встановлений батьком, який чинить опір вимозі про повернення. Зобов'язання щодо повернення передбачено статтею 11 Конвенції Організації Об'єднаних Націй, яка передбачає, що держави-учасниці повинні вживати заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей за кордон. Розглядаючи статтю 12 Конвенції Організації Об'єднаних Націй, можна помітити, що в її основі лежить занепокоєння щодо врахування думки дитини як основи більш раннього положення пункту 2 статті 13 Гаазької конвенції 1980 року, в якому говориться, що запитуваний судовий або інший орган "може також відмовити у видачі наказу про повернення дитини, якщо він встановить, що дитина заперечує проти повернення і досягла віку і ступеня зрілості, при яких доречно враховувати її погляди". її погляди" [42 с. 667].

Згідно з Конвенцією, країни-учасниці зобов'язані співпрацювати та вживати всіх належних заходів для забезпечення повернення дітей, які були

незаконно вивезені або утримані. Центральні органи, призначені кожною державою, відіграють вирішальну роль у сприянні спілкуванню, пошуку дитини та ініціюванні судових процедур щодо її повернення. Конвенція також встановлює положення про винятки та захист від повернення дитини, наприклад, ризик заподіяння шкоди дитині або її осілий статус у новому середовищі.

Українська правознавчиня О. Євтушенко досліджуючи механізми повернення дитини вказує: «В Україні Центральним органом з виконання передбачених Гаазькою конвенцією функцій, а також співробітництва з компетентними органами за кордоном визначено Міністерство юстиції України, яке діє безпосередньо або через територіальні управління юстиції. Центральні органи забезпечують виконання заходів для виявлення місцезнаходження дитини, запобігання нанесенню подальшої шкоди дитині, забезпечення її добровільного негайного повернення. Якщо потребують обставини, також надають юридичну і організаційну допомогу для забезпечення безпечного повернення дитини» [43 с. 456].

Слід зазначити, що Гаазька конвенція стосується лише негайного повернення дитини, яка була вивезена і утримується без її згоди. Питання опіки чи визначення постійного місця проживання дитини не розглядаються. Адже, якщо другий з батьків не позбавлений батьківських прав, тимчасовий чи постійний виїзд дитини або зміна країни проживання має відбуватися лише за згодою другого з батьків.

Право вирішувати питання повернення дитини або відмовити в її поверненні мають виключно суди тієї держави, де знаходиться дитина. Якщо під час розгляду справи про повернення дитини встановлено факт незаконного переміщення або утримування дитини, згідно із зобов'язанням за Гаазькою конвенцією, це є однозначним наслідком повернення дитини до держави її постійного місця проживання.

Конвенція ООН про права дитини, прийнята в 1989 році, є комплексним міжнародним договором, який визначає права та захист, які надаються дітям.

Стаття 11 Конвенції ООН про права дитини наголошує на важливості запобігання та вирішення проблеми протиправного переміщення або утримання дітей через міжнародні кордони. Він закликає держави співпрацювати та забезпечити швидке повернення викрадених дітей до країни їхнього постійного проживання.

Хоча Конвенція ООН про права дитини не передбачає конкретних правових механізмів для повернення дітей, вона закладає основу для міжнародної співпраці та захисту прав дітей у випадках викрадення. Принципи та положення, викладені в Конвенції ООН про права дитини, часто розглядаються в поєднанні з іншими міжнародно-правовими документами, такими як Гаазька конвенція, щоб керувати процесом прийняття рішень і забезпечити дотримання найкращих інтересів дитини.

Також в різних регіонах світу можуть прийматися власні правові документи, які регулюють дане питання, та встановлюють власні механізми вирішення випадків міжнародного викрадення дітей та повернення викрадених дітей. Яскравим прикладом є Міжамериканська конвенція, підписана в 1989 році, яка є інструментом, характерним для регіону Америки. Її метою є запобігання та вирішення випадків міжнародного викрадення дітей серед держав-членів Організації американських держав (ОАД). Конвенція встановлює правову базу, подібну до Гаазької конвенції, яка вимагає негайного повернення протиправно викрадених дітей і співпраці центральних органів влади у сприянні їх поверненню.

Основна мета Міжамериканської конвенції - гарантувати швидке повернення викрадених дітей до їхнього звичайного місця проживання, де судовий орган може приймати рішення про їхню опіку та виховання. Для досягнення цієї мети сторони конвенції зобов'язані працювати разом, як одна команда.

У конвенції зазначено, що коли дитина вивозиться одним з батьків з країни свого постійного проживання і опиняється в іншій країні, батьківські права не порушуються, і дитина повинна бути повернута. Батькам, які

стверджують, що їхня дитина була викрадена, рекомендується зв'язатися з відповідними органами своєї країни, щоб розпочати процес повернення, а також з міжнародними правовими центрами, які пропонують правову допомогу в таких ситуаціях [44].

Інший приклад - II Брюсельський регламент, офіційно відомий як Регламент ЄС № 2201/2003 про компетенцію та визнання та виконання рішень у справах про розлучення та визнання їх ефектів, є європейським правовим інструментом, який регулює компетенцію, визнання та виконання рішень у справах про розлучення та визнання їх ефектів в країнах-членах Європейського Союзу.

Цей регламент був прийнятий для забезпечення ефективного вирішення справ про розлучення та визнання їх ефектів, а також для захисту прав дітей, зокрема в ситуаціях, коли батьки проживають в різних країнах-членах Європейського Союзу [45].

Одна з важливих складових Брюсельського регламенту стосується повернення дітей у випадках незаконного вивезення або утримання їх від одного з батьків. Регламент встановлює принцип повернення дитини в країну свого звичайного проживання, якщо вона була незаконно вивезена або утримується в іншій країні без згоди одного з батьків.

Для реалізації цього принципу Брюсельський регламент встановлює механізми співпраці між компетентними органами країн-членів Європейського Союзу. Зокрема, він визначає процедуру заяви про повернення дитини, встановлює строк для розгляду такої заяви та передбачає можливість застосування заходів забезпечення повернення дитини.

Кандидат юридичних наук А. Філіп'єв, досліджуючи положення II Брюссельського Регламенту, звертає увагу на процес повернення дитини і зазначає: «II Брюсельський Регламент також закріплює особливий інститут негайного виконання судових рішень без отримання екзекватури (розділ 4 глави III). Зокрема, таке виконання допускається у рішеннях щодо права доступу до дитини та повернення дитини (ч. 1 ст. 40). Такі рішення мають

виконувати без будь-яких додаткових процедур, більш того, за певних умов суд, який видав таке рішення, може допустити його негайне виконання незалежно від апеляційного оскарження такого рішення (абз. 2 ч. 1 ст. 41 та абз. 2 ч. 1 ст. 42). Примусове виконання в цьому випадку здійснюється на підставі відповідного сертифікату» [46 с. 147].

Положення II Брюссельського регламенту не змінюють положень Конвенції про викрадення дітей, а доповнюють їх. У відносинах між державами-членами ЄС II Брюссельський регламент має пріоритет над Конвенцією про викрадення дітей в тій мірі, в якій вона стосується випадків, що регулюються II Брюссельським регламентом [47 с. 13].

Окрім міжнародних конвенцій, регіональні домовленості та двосторонні угоди відіграють значну роль у сприянні поверненню викрадених дітей. Регіональні організації, такі як Європейський Союз, прийняли спеціальні правила та директиви щодо боротьби з транскордонним викраденням дітей у своїх державах-членах. Ці регіональні домовленості часто ґрунтуються на принципах і механізмах, викладених у міжнародних конвенціях, надаючи додаткову підтримку та вказівки для вирішення випадків викрадення.

Крім того, країни можуть укладати двосторонні угоди щодо вирішення проблеми міжнародного викрадення дітей. Ці угоди встановлюють конкретні процедури та механізми співпраці між залученими країнами, спрощуючи процес визначення місцезнаходження дитини, ініціюючи судові процедури та полегшуючи її повернення.

Повернення незаконно переміщеної або утримуваної дитини є основною метою Конвенції, як уже згадувалося. Стаття 12 Конвенції прямо вказує на це зобов'язання. Конвенція визнає, що можуть виникнути ситуації, в яких дитина, викрадена з держави-учасниці, не може бути повернута. Одне з найсерйозніших питань Конвенції полягає в тому, як слід тлумачити ці винятки. Винятки можуть обмежувати застосування Конвенції на практиці, і вони часто використовуються як крайній засіб, до якого вдаються батьки-викрадачі, які не бажають віддавати дитину. Згідно з Пояснювальною

доповіддю до Гаазької конвенції, вузьке тлумачення винятків необхідне для того, щоб запобігти руйнуванню всієї структури Конвенції.

Коли дитину викрадають в іншу країну, батьки, яких скривдили, повинні звернутися до органу, відповідального за розгляд таких справ. Відповідно до Конвенції, кожна країна-підписант повинна створити орган, відповідальний за передачу справ про міжнародне викрадення. Наприклад, в Ізраїлі органом, уповноваженим займатися питаннями викрадення дітей, є Департамент міжнародних справ при Державній прокуратурі, в Україні таким органом є Міністерство юстиції України [48 с. 1-2].

Зобов'язання щодо повернення дітей, які були незаконно переміщені або утримуються, визначається як обов'язок судових або адміністративних органів Договірної держави, в якій перебуває дитина, видати наказ про негайне повернення дитини, яка була незаконно переміщена або утримується, за умови, що на момент початку розгляду справи не минуло більше року з дати вчинення правопорушення. Дитина також буде повернута у випадках, коли судовий розгляд було розпочато після закінчення цього терміну, якщо не буде доведено, що дитина адаптувалася до нового оточення. Рішення про те, чи видавати наказ про повернення дитини після того, як вона вже влаштувалася, приймається на розсуд відповідних органів влади. Той з батьків, хто виступає проти повернення, несе тягар доведення того, що дитина адаптувалася чи ні [49 с. 426-430].

Процедура повернення дитини у випадках міжнародного викрадення може істотно відрізнятися в залежності від країни перебування дитини. У різних країнах існують власні правові системи, закони та процедури для розгляду випадків міжнародного викрадення дітей.

М. Стангароне – юрист, який часто бере участь у судових процесах у справах про міжнародне викрадення дітей, вважає, що за певних обставин, що стосуються країн, які не підписали Гаазьку конвенцію, все ж можуть бути застосовані Гаазькі принципи, але доцільніше вимагати від них дотримання інших стандартів. "Вважається, що країни-підписанти здатні вирішувати

питання опіки та доступу до дитини в найкращих інтересах дитини, але немає такої впевненості, коли ви маєте справу з країною, яка не є учасницею Гаазької конвенції", - пояснює він [50 с. 1-2].

Першим кроком для початку процесу повернення зазвичай є звернення до центрального органу в країні, звідки була викрадена дитина. Центральний орган відповідає за координацію з відповідними органами в країні, де знаходиться дитина. Вони проконсультують батька, який залишився, через необхідні кроки та допоможуть у поверненні дитини.

Центральні органи як у країні постійного проживання дитини, так і в країні, де знаходиться дитина, відіграють вирішальну роль у сприянні процесу повернення. Вони спілкуються та співпрацюють один з одним, щоб зібрати інформацію, знайти дитину та розпочати судове провадження. Центральний орган у країні постійного проживання дитини тісно співпрацюватиме з батьком, який залишився, щоб зібрати докази та підготувати необхідну документацію.

Судовий процес щодо повернення викраденої дитини, як правило, передбачає подачу заяви або петиції до відповідного суду країни, де знаходиться дитина. Особливості судового процесу можуть відрізнятися залежно від правової системи країни та від того, чи є країна підписантом Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

Сам процес прийняття рішень у справах, пов'язаних з міжнародним викраденням дітей, є складним та вимагає врахування різноманітних аспектів. Згідно з міжнародними угодами, такими як Гаазька конвенція 1980 року про цивільні аспекти викрадення дітей та його запобігання, компетентність суду вирішувати спори, пов'язані з міжнародним викраденням дитини, є основною. При прийнятті рішень судовий процес повинен ґрунтуватись на швидкості та захисті найкращих інтересів дитини. Рішення повинні бути прийняті без будь-якої форми дискримінації та забезпечувати повернення дитини до її звичайного місця проживання, якщо це відповідає інтересам та благополуччю

дитини. Також варто враховувати виняткові обставини та можливість встановлення супровідних заходів для забезпечення безпеки та добробуту дитини під час повернення. Процес виконання рішень також має велике значення і потребує співпраці між державами та органами правосуддя з метою ефективного виконання рішень і захисту прав дитини [51 с. 12-13].

Однорічний термін має важливе значення, оскільки повернення дитини завжди має здійснюватися в її найкращих інтересах. Зрозуміло, що рішення про повернення дитини після того, як вона адаптувалася до нового середовища, як правило, не відповідає її найкращим інтересам. Схожими, але набагато складнішими є обставини, коли той з батьків, кого залишили, подав позов за Конвенцією одразу після викрадення, але справа не розглядалася протягом тривалого часу, або коли суд ухвалив рішення про повернення дитини у відповідний час, але не зміг оперативно виконати його.

Нерідко повернення викраденої дитини відбувається через роки після того, як дитину було незаконно вивезено або утримувано, і через роки після того, як батьки вперше звернулися з вимогою про повернення. У такій ситуації Європейський суд з прав людини неодноразово постановляв, що як тільки органам влади договірної держави стає відомо про те, що дитину було незаконно вивезено, вони зобов'язані вжити розумних і практичних заходів для забезпечення повернення дитини.

Якщо таких заходів не було вжито, порушуються статті 8 і 6 Європейської конвенції з прав людини. Для того, щоб забезпечити виконання своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Європейської конвенції, кожна договірна держава повинна забезпечити себе адекватними та ефективними засобами [52 с. 13].

У першому десятилітті двадцять першого століття, після того, як ЄСПЛ постановив, що позитивні зобов'язання, які стаття 8 покладає на держави Ради Європи у питанні возз'єднання батьків з дитиною, повинні тлумачитися у світлі Гаазької конвенції, взаємодія ЄСПЛ з цим документом 1980 року різко зростає.

Європейський суд з прав людини також наголосив на нагальній необхідності розгляду справ про батьківську відповідальність, включаючи виконання остаточного судового рішення, оскільки плин часу може мати непоправні наслідки для стосунків дитини з тим із батьків, з ким вона не проживає. Тому ефективність того чи іншого заходу слід оцінювати, виходячи з того, наскільки швидко він буде введений в дію [53 с. 374-375].

Якщо як країна постійного проживання дитини, так і країна, де знаходиться дитина, підписали Гаазьку конвенцію, процес повернення зазвичай регулюється положеннями Конвенції. Центральні органи сприяють спілкуванню та співпраці між країнами, а суд у країні, де знаходиться дитина, оцінить справу та вирішить питання про повернення дитини.

У справах за Гаазькою конвенцією суд насамперед зосереджуватиметься на визначенні постійного місця проживання та неправомірному вивезенні чи утриманні дитини. Суд оцінить, чи було відібрання або утримання дитини порушенням прав опіки батьків, які залишилися без батьків. Найкращі інтереси дитини також є головним фактором у процесі ухвалення рішення судом.

У справах, які не стосуються Гаазької конвенції, батькові, який залишився, можливо, доведеться покладатися на двосторонні угоди між країнами або національне законодавство, яке регулює опіку над дітьми та викрадення. Для цього може знадобитися залучення місцевого юридичного представництва та орієнтування в правовій системі країни, де знаходиться дитина.

Культурні та соціальні чинники також можуть впливати на підхід країни, де проживає дитина. Деякі країни можуть надавати пріоритет збереженню єдності сім'ї або розглядати можливість інтеграції дитини в нове середовище, тоді як інші можуть надавати перевагу поверненню дитини до країни постійного проживання. Розуміння культурного та соціального контексту країни, де проживає дитина, може допомогти батькові, який залишився,

передбачити потенційні проблеми та відповідно адаптувати свою правову стратегію.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що міжнародно-правові механізми повернення дітей у випадках міжнародного викрадення відіграють вирішальну роль у вирішенні спорів про викрадення та забезпеченні захисту прав дітей. Гаазька конвенція, Конвенція ООН про права дитини, II Брюсельський регламент, регіональні домовленості та двосторонні угоди забезпечують основу для міжнародного співробітництва, сприяючи швидкому поверненню викрадених дітей до країни їх постійного проживання. Безперервні зусилля держав, міжнародних організацій і громадянського суспільства мають важливе значення для зміцнення та покращення цих правових механізмів, забезпечення захисту та благополуччя дітей, які постраждали від міжнародного викрадення дітей.

Процедура повернення дитини у випадку міжнародного викрадення може бути складною та різнитися залежно від країни, де знаходиться дитина. Участь центральних органів влади, судові процедури та особливості правової системи кожної країни, внутрішні закони та культурні чинники впливають на процес. Вкрай важливо, щоб батько, який залишився без дитини, звертався за юридичною консультацією та допомогою до експертів, знайомих із законами та процедурами країни, де знаходиться дитина. Щоб орієнтуватися в складності міжнародних справ про викрадення дітей, потрібне всебічне розуміння правових механізмів і факторів, які діють, щоб забезпечити дотримання найкращих інтересів дитини та забезпечити її швидке повернення.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ У РАЗІ ЇХ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ

3.1 Аналіз діючої практики застосування міжнародних договорів та національного законодавства про міжнародне викрадення дітей

Як відомо, Гаазька конвенція є найважливішим міжнародним договором, що стосується міжнародного викрадення дітей, адже вона забезпечує основу для швидкого повернення протиправно викрадених дітей до країни їхнього постійного проживання. Як було зазначено, Конвенцію ратифікували багато країн, але її застосування може відрізнитися.

Конвенція сприяла поверненню багатьох викрадених дітей, сприяючи співпраці між договірними державами шляхом створення центральних органів. Принципи Конвенції щодо негайного повернення та поваги до найкращих інтересів дитини отримали широке визнання.

Досліджуючи застосування Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, М. Сніжко позитивно відгукується про ефективність даного документа станом на 2011 рік: «Свідченням ефективності запропонованого Конвенцією механізму є також те, що її державам учасницями є вже 81 країна світу (за виключення мусульманських держав). Це країни ЄС, Латинської Америки, США, деякі країни колишнього СРСР (Білорусь, Грузія, Латвія, Литва, Молдова, Узбекистан, Туркменістан). У багатьох випадках Конвенція є єдиною правовою підставою для звернення до компетентних органів за кордоном з передбаченими Конвенцією заявами про повернення дитини або про забезпечення права доступу до дитини». А зважаючи на те, що станом на 2023 рік учасницями конвенції є вже 103 країни, то без перебільшення можна сказати, що документ не втратив своєї ефективності і продовжує будувати правову базу у питанні міжнародного викрадення дітей [54 с. 124].

У своїй праці Н. Тейлор приходиться до думки, що Конвенція ще ніколи не була такою актуальною, враховуючи зростання транскордонного переміщення людей, глобальне подвійне громадянство експатріантів та міжнародну міграцію. Кількість клопотань про повернення та доступ також продовжує щорічно зростати. Покращення дотримання Конвенції договірними державами, наведення подальших мостів (наприклад, Мальтійський процес) між різними правовими традиціями та залучення нових ратифікацій і приєднань матиме важливе значення. Малоймовірно, що до Конвенції будуть внесені поправки для вирішення проблем, з якими вона стикається, тому її постійна актуальність і подальше глобальне поширення повинні відбуватися за допомогою міжнародних, регіональних і національних механізмів та ініціатив, викладених у цій главі. Особливі виклики виникають через зміну профілю викрадачів, зростання кількості випадків спільного виховання дітей та еволюцію інтерпретацій ключових понять Конвенції, таких як звичайне місце проживання [55 с. 30-31].

Незважаючи на ефективність Конвенції, проблеми залишаються. Деякі країни стикаються з труднощами у своєчасній і послідовній реалізації через різні правові системи, культурні відмінності та тлумачення ключових положень. Проблеми включають затримки судових розглядів, суперечки щодо юрисдикції та непослідовні рішення різних судів.

Країни розробили національне законодавство, яке доповнює міжнародні договори та розглядає випадки міжнародного викрадення дітей. Ці закони спрямовані на забезпечення ефективного виконання міжнародних зобов'язань і захист прав залучених дітей.

Національне законодавство часто узгоджується з міжнародними стандартами, включає положення Гаазької конвенції або вирішує схожі цілі. Таке узгодження сприяє співпраці та послідовності у вирішенні міжнародних випадків викрадення дітей.

В Україні, наприклад, згідно з процедурою, визначеною Цивільним процесуальним кодексом України, справи про визнання дитини іноземною

державою розглядаються в порядку загального позовного провадження. Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України, заявник вважається позивачем, тоді як правопорушник, особа, яка викрала, або утримує дитину вважається відповідачем [56].

І хоча участь органу опіки та піклування не є обов'язковою в таких справах, відповідно до статті 19 Сімейного кодексу України, він часто залучається як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, за фактичним місцем проживання дитини в Україні. У справах про повернення дитини метою позову є встановлення факту, що дитина була вивезена та/або утримувалася в Україні незаконно, та забезпечення повернення дитини на батьківщину [57].

Незважаючи на те, що багато країн прийняли спеціальне законодавство щодо міжнародного викрадення дітей, можуть бути відмінності щодо обсягу, процедур і засобів правового захисту. Деякі країни можуть мати комплексні закони, що стосуються багатьох аспектів, таких як запобігання, правозастосування та підтримка, тоді як інші можуть мати обмежені положення, зосереджені виключно на поверненні дитини.

Виконання рішень суду та забезпечення повернення дитини залишаються постійною проблемою. Деякі країни стикаються з труднощами в пошуках викрадених дітей, особливо коли їх ховають або переміщують до держав, які не є учасницями договору. Недостатні ресурси, обмежене міжнародне співробітництво та перешкоди для ефективної комунікації між центральними органами влади перешкоджають зусиллям із забезпечення виконання.

Якщо говорити про кримінально правовий аспект, то неможливо не зазначити те, що у 2023 році МКС визнав викрадення Росією українських дітей під час повномасштабного вторгнення геноцидом, що стало надзвичайно важливою подією у міжнародному праві, адже Палата попереднього провадження II Міжнародного кримінального суду видала ордери на арешт двох осіб у контексті ситуації в Україні: Володимира Путіна та Марії Львової-

Белової. Палата попереднього провадження II постановила 22 лютого 2023 року на підставі клопотань Прокуратури, що існують вагомні підстави вважати, що кожен підозрюваний несе відповідальність за воєнний злочин протиправної депортації та протиправного переміщення населення з окупованих районів України до російської федерації, що поставило під загрозу життя українських дітей. Така подія показує, що міжнародно-правова спільнота активно розвиває законодавчу базу і відповідає на нові виклики у цій сфері, а питання міжнародно-правового викрадення дітей набуває кримінального аспекту [58].

Посилене міжнародне співробітництво має вирішальне значення для вирішення проблем міжнародного викрадення дітей. Зміцнення зв'язку та співпраці між центральними органами влади, встановлення ефективних каналів для обміну інформацією та доказами, а також сприяння взаємній правовій допомозі є важливими для прискорення процесу повернення.

Підвищення обізнаності про правові наслідки міжнародного викрадення дітей є життєво важливим для запобігання. Просвітницькі кампанії, цілеспрямоване поширення інформації та підтримка батьків у потенційних ситуаціях викрадення можуть допомогти запобігти виникненню випадків і переконатися, що люди розуміють правові наслідки своїх дій.

Так, як найважливішим фактором у вирішенні міжнародних справ про викрадення дітей є інтереси дитини. Суди та органи влади повинні постійно надавати пріоритет благополуччю дитини та гарантувати, що рішення приймаються з повним розумінням ситуації дитини, включаючи її стосунки, оточення та культурне походження.

Сучасна практика застосування міжнародних договорів та національного законодавства щодо міжнародного викрадення дітей демонструє як успіхи, так і проблеми. Хоча Гаазька конвенція відіграла важливу роль у спрощенні повернення викрадених дітей, існують відмінності в її застосуванні через різні правові системи та тлумачення. Проблема набирає кримінально правового аспекту, що потребує розширення нормативно-правої бази та імплементації нових документів. Національне законодавство відіграє додаткову роль, але

може відрізнятись за обсягом і ефективністю. Подолання таких проблем, як неузгодженість заявок, проблеми із правозастосуванням та посилення міжнародного співробітництва є вирішальними для підвищення ефективності правових механізмів і захисту прав викрадених дітей. Постійні зусилля, спрямовані на підвищення обізнаності, запобігання викрадень та надання пріоритету найкращим інтересам дитини, є важливими складовими комплексного вирішення проблеми міжнародного викрадення дітей.

3.2 Судова практика з питань міжнародного викрадення дітей

Справи про міжнародне викрадення дітей викликають складні правові проблеми, оскільки вони передбачають незаконне переміщення або утримання дитини за межами країни її постійного проживання без згоди батьків або опікунів. Судова практика в таких справах відрізняється в різних юрисдикціях, але вона керується міжнародними договорами, зокрема Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

Для надання повноцінної правової допомоги у справах про міжнародне викрадення дітей необхідно враховувати національні та міжнародні правові норми, практику національних судів у застосуванні Гаазької конвенції та практику Європейського суду з прав людини.

Також, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини застосовуються судами як джерело права при вирішенні справ відповідно до статті 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" [59].

Як було зазначено раніше, країни, які підписали Гаазьку конвенцію про викрадення дітей, призначають центральні органи, відповідальні за розгляд справ про міжнародне викрадення дітей. Ці організації служать основними контактними точками для батьків і сприяють співпраці та спілкуванню між відповідними органами влади через кордон. Центральні органи відіграють вирішальну роль у прискоренні вирішення справ про викрадення та забезпеченні швидкого повернення дітей до країни їх постійного проживання.

Принцип найкращих інтересів дитини є головним у прийнятті судових рішень щодо міжнародного викрадення дітей. Суди враховують кілька факторів, таких як вік дитини, емоційні зв'язки з кожним із батьків і потенційні наслідки розриву для їхнього благополуччя.

Українська дослідниця Т. Томляк у своїй роботі зазначає: «У європейській правовій традиції принцип забезпечення найкращих інтересів дитини широко застосовується у справах за участю дітей. Поряд з цим

органами, які найчастіше визначають дотримання найкращих інтересів дітей, приймають визначальні для дітей і їхніх батьків рішення, є національні суди» [60 с. 109-110].

Щоб краще дослідити практику Європейського Суду з Прав Людини потрібно звернути увагу на низку рішень суду. Одне з таких - рішення у справі "Х проти Латвії" від 25 вересня 2013 року. На думку дослідника А. Буйса, у цій справі є три питання, які є важливими за своєю суттю. Перше - це зв'язок між ЄКПЛ та Гаазькою конвенцією. Друге - це усвідомлення того, що необхідно враховувати найкращі інтереси дитини, як зазначено в статті 3 Конвенції ООН про права дитини [61 с. 1-2].

Перша невід'ємна проблема стосується ієрархії конвенцій та відносин між ЄКПЛ та Гаазькою конвенцією. Яка конвенція важливіша? Згідно з ЄСПЛ, для розуміння взаємозв'язку між двома конвенціями необхідне "комбіноване та гармонійне застосування" обох конвенцій. Згідно з параграфом 93 Європейської конвенції з прав людини, стаття 8 повинна "тлумачитися у світлі вимог Гаазької конвенції", а також Конвенції про права дитини 1989 року.

Можна стверджувати, що Гаазька конвенція функціонує, насамперед, виходячи з того, що є найкращим для дітей в цілому. Дія конвенції ґрунтується на припущенні, що вона може, по-перше, запобігти викраденню, а по-друге, що суд у звичайному місці проживання дитини краще підходить для оцінки інтересів дитини щодо опіки, піклування та потенційного переміщення.

Хоча Гаазька конвенція про викрадення наголошує на обов'язковому поверненні викраденої дитини, існують певні винятки. Ці винятки дозволяють не повертати дитину у випадках, коли існує серйозний ризик для її фізичного чи психологічного благополуччя в рідній країні. Крім того, якщо дитина заперечує проти повернення та досягла віку та зрілості, коли її думку слід належним чином враховувати, її заперечення можуть бути прийняті до уваги.

Розмежувальна лінія між тим, що вважається найкращим для дітей як групи, і тим, що відповідає першочерговим інтересам окремої дитини, не є чітко визначеною в самій ЄКПЛ. Принцип, закріплений у статті 3, стосується

обох контекстів. Тим не менш, інтереси окремої дитини не можна (обов'язково) розуміти "як такі, що збігаються з інтересами дітей загалом".

Коли йдеться про рішення щодо опіки, коментар до Конвенції підкреслює принцип найкращих інтересів конкретної (індивідуальної) дитини, чітко зазначаючи, що суперечить цим інтересам, "якщо закон автоматично покладає батьківські обов'язки на одного з батьків або обох батьків" [62 с. 9].

Однак щодо Гаазької конвенції не робиться жодного розмежування, ця конвенція схвалена як така, що сприяє забезпеченню найкращих інтересів дитини [63 с. 38-40].

Справа "Аджич проти Хорватії" (*Adžić v. Croatia*) - це ще одна справа з довгої низки справ про міжнародне викрадення дітей батьками, які ставлять під сумнів роль Європейського суду з прав людини. Ця справа є особливим викликом для Суду в дуже складній і чутливій сфері сімейного права. Проблема полягає в тому, щоб знайти правильний баланс між швидким поверненням дитини та врахуванням її найкращих інтересів.

Обставини цієї справи є типовими для випадків викрадення дітей. Мати забрала дитину з США до Хорватії після того, як стосунки між батьками розладналися і звинуватила в насильстві. Тоді почалася юридична «тяганина». У Хорватії батько розпочав процедуру повернення дитини відповідно до Гаазької конвенції про викрадення дітей. Згідно зі статтею 11, така процедура має бути завершена за шість тижнів.

В першій інстанції справу розглядали п'ять місяців. Потім був апеляційний процес, який зайняв ще два з половиною місяці. Після повернення справи подальша процедура тривала один рік і дев'ять місяців. Було подано ще кілька апеляцій, і врешті-решт розгляд справи тривав понад три роки - більше половини життя дитини. Йому було трохи менше трьох років, коли мати забрала його, і йому було шість на момент винесення остаточного рішення на національному рівні. Суд постановив, що затягування справи таким чином становило порушення права на сімейне життя (стаття 8 ЄКПЛ) [64 с 1-10].

Аналізуючи цю справу, юрист Т. Крюгер доходить до висновку, що: «Хоча цей висновок навряд чи можна назвати вражаючим, Суд ставить перед національними судами дійсно складне завдання. У своїй попередній практиці Суд зазначав, що національний суд не може видати наказ про повернення дитини або виконати наказ про повернення, якщо він не врахував найкращі інтереси дитини. У справі Х. проти Латвії, останньому рішенні Великої палати з цього питання, Суд пояснив, що це не означає детальну оцінку всієї ситуації, а зобов'язання дійсно взяти до уваги фактори, які можуть становити виняток для повернення (відповідно до ст. 12, 13 і 20 Гаазької конвенції), зокрема, якщо одна зі сторін підняла ці фактори. Така оцінка повинна проводитися в найкращих інтересах дитини. Тепер Суд додає, що оцінка повинна бути зроблена швидко, що відповідає меті Гаазької конвенції» [65 с. 2].

Міжнародні справи про викрадення дітей вимагають судової співпраці між судами в різних юрисдикціях. Суди співпрацюють, обмінюючись інформацією, доказами та координуючи зусилля, щоб полегшити вирішення цих складних справ. Така співпраця забезпечує ефективну комунікацію та підвищує ймовірність повернення дитини або визначення її інтересів.

Судова практика щодо міжнародного викрадення дітей ґрунтується на принципах, закріплених у Гаазькій конвенції про викрадення дітей Європейської конвенції з прав людини, та низки інших правових документів. Незважаючи на те, що між різними країнами існують відмінності, основна увага залишається на швидкому поверненні дитини до країни її постійного проживання та забезпеченні її найкращих інтересів. Завдяки співпраці центральних органів влади та ретельному оцінюванню відповідних факторів судові органи прагнуть захистити права та благополуччя дітей, яких спіймано у справах про міжнародне викрадення дітей. Проте аналізуючи деякі справи, пов'язані з міжнародним викраденням дітей, можна зробити висновок, що іноді ЄСПЛ та національні суди зіштовхуються з проблемами та неточністю у деяких аспектах.

ВИСНОВКИ

Отже, Міжнародне викрадення дитини визначається, протиправне переміщення або утримання дитини одним із батьків або опікуном через міжнародні кордони без згоди другого з батьків чи законного опікуна. Міжнародне викрадення дітей є складною проблемою, яка включає різні правові та культурні системи. Використання специфічної термінології, яка використовується в справах міжнародного викрадення дітей, відображає різні ролі та точки зору осіб, причетних до таких справ. Розуміння цих термінів є важливим для всіх, хто працює з цим питанням або постраждав від нього, оскільки це сприяє уточненню юридичної відповідальності та розробці практичних рішень, а також забезпечує захист інтересів дитини. Важливо пам'ятати, що міжнародне викрадення дітей може мати серйозні емоційні, психологічні та правові наслідки для всіх зацікавлених сторін, і воно вимагає чутливого та детального підходу, в якому дитина ставиться на перше місце.

Різні форми міжнародного викрадення дітей створюють унікальні проблеми, які потребують ефективних заходів щодо запобігання та реагування. Співпраця між судовими органами різних країн є надзвичайно важливою для розгляду справ з викрадення дітей, тоді як свідомість, освіта та правоохоронні заходи є необхідними для запобігання і вжиття заходів у разі викрадення дітей незнайомими особами. В кінцевому рахунку, захист і добробут дитини мають бути головним пріоритетом у всіх зусиллях, спрямованих на запобігання та реагування на міжнародне викрадення дітей.

Проблема міжнародного викрадення дітей виникає внаслідок різних причин. Серед найрозповсюдженіших - конфлікти і розбіжності між батьками, які можуть стосуватися опіки, розлучення, релігійних переконань, культурних різниць, економічних чинників та багатьох інших факторів.

З початком конфлікту в Україні і російської агресії, проблема міжнародного викрадення дітей отримала новий розмір та стала актуальною з кримінально-правової точки зору. Війна створила небезпечну ситуацію,

внаслідок якої багато дітей були незаконно переміщені за межі країни, порушуючи їхні права та добробут.

Для боротьби з цією проблемою, співпраця міжнародних організацій, правоохоронних органів та судових систем різних країн має вирішальне значення. Застосування міжнародних договорів та угод, таких як Гаазька конвенція про громадянські аспекти викрадення дітей, сприяє вирішенню випадків викрадення та поверненню дітей у їхню звичне місце проживання.

Однак, варто зазначити, що розгляд справ про міжнародне викрадення дітей є складним процесом, який включає правові, етичні та культурні аспекти. Різні країни мають власні юридичні системи та процедури, що можуть впливати на ефективність процесу повернення дітей. При вирішенні таких справ необхідно враховувати інтереси та благополуччя дитини, забезпечуючи їй належний захист, стабільність та збереження її особистості.

Законодавча база для запобігання та вирішення проблем міжнародного викрадення дітей складається з різних джерел, включаючи міжнародні договори, національне законодавство, судові рішення та роботу неурядових організацій. Одним із основних документів, які регулюють цю проблему, є Конвенція ООН про права дитини. Ця конвенція визнає необхідність запобігання викраденню дітей, захищає їхні інтереси та надає вказівки щодо того, як вирішувати цю проблему, керуючись принципами прав дитини. Конвенція грає важливу роль у розвитку міжнародного права, стосовно викрадення дітей, і сприяла створенню національних законів та політик щодо цього питання. Зосереджуючись на захисті дітей від шкоди, спричиненої міжнародним викраденням, Конвенція про права дитини сприяла встановленню рамок для швидкого повернення дітей, які були незаконно вивезені з країни свого постійного проживання.

Іншим не менш важливим міжнародним документом, спрямованим на боротьбу з міжнародним викраденням дітей, є Гаазька конвенція про міжнародне викрадення дітей. Ця конвенція має на меті захист дітей від шкідливих наслідків такого викрадення. Вона встановлює положення, що

сприяють швидкому поверненню дитини у її звичайне місце проживання та забезпечують захист найкращих інтересів дитини. Незважаючи на труднощі у виконанні цієї конвенції, вона досягла своєї мети щодо захисту прав дітей і залишається важливим інструментом для вирішення випадків міжнародного викрадення дітей.

Ці міжнародні документи визнають важливість захисту прав та інтересів дітей і надають настанови для запобігання таким випадкам і швидкого втручання. Важливо забезпечувати ефективну імплементацію цих конвенцій на рівні національного законодавства та забезпечувати співпрацю між країнами для ефективного розв'язання справ міжнародного викрадення дітей.

Цивільно-правовий аспект міжнародного викрадення дітей охоплює питання, що стосуються правових аспектів цього явища. Це включає визначення правових норм і механізмів повернення дитини в разі її незаконного перетину міжнародного кордону або утримання в іншій країні без згоди обох батьків. До цивільно-правового аспекту також входять питання про визнання рішень і вирішення супроводжуваних питань, таких як опіка, утримання та доступ до дитини. Гаазька конвенція про міжнародне викрадення дітей встановлює стандартизовану основу для забезпечення швидкого повернення викрадених дітей і вирішення спорів щодо опіки над ними.

Ця конвенція надає правовий механізм для співпраці між країнами у випадках міжнародного викрадення дітей. Вона встановлює процедуру повернення дитини у її звичайне місце проживання і регулює питання опіки та відвідування дитини. Крім того, конвенція визнає важливість захисту найкращих інтересів дитини та забезпечення її фізичного та психологічного благополуччя.

Однак, для ефективного розв'язання проблем міжнародного викрадення дітей необхідні постійні зусилля. Співробітництво між країнами є ключовим аспектом, оскільки випадки міжнародного викрадення часто включають перетин кордонів. Потрібно спростити правові процедури і забезпечити швидке та ефективне виконання судових рішень. Також важливо розширювати

область співпраці в галузі правопорядку та обміну інформацією між країнами для виявлення і запобігання міжнародному викраденню дітей.

Одним з викликів є також урахування культурних та правових різниць між країнами, оскільки це може впливати на вирішення справ і захист прав дітей. Забезпечення доступу до правової допомоги та підтримки для всіх сторін, зокрема батьків і дітей, також є важливим аспектом.

Кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей охоплює питання, що стосуються кримінальної відповідальності за такі дії. Це включає визначення злочину міжнародного викрадення дитини, його кваліфікацію та наслідки для осіб, що його вчинили.

Цей аспект має місце, коли дії, пов'язані з міжнародним викраденням дитини, кваліфікуються як кримінальний злочин відповідно до міжнародних документів та національного кримінального законодавства. Коли такі дії вважаються порушенням кримінального закону, вступають в силу норми, що регулюють кримінальну відповідальність, процес переслідування, судовий розгляд і накладення відповідних кримінальних санкцій на винних осіб.

Однак важливо зазначити, що кримінально-правовий аспект настає лише у випадках, коли міжнародне викрадення дитини визнається як злочин та підлягає кримінальному переслідуванню згідно з законодавством конкретної країни.

Кримінально-правовий аспект міжнародного викрадення дітей є невід'ємною частиною боротьби з цим серйозним злочином. Криміналізація викрадення дітей має на меті відлякування та покарання винних осіб, а також забезпечення їх відповідальності за злочини, вчинені проти невинних дітей. Це слугує важливим інструментом для захисту дітей та запобігання подібним випадкам у майбутньому.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України численно збільшило кількість випадків міжнародного викрадення дітей. З тимчасово окупованих територій України багато дітей протиправно вивозяться на територію Росії і утримуються проти їх волі. З оглядку на низку міжнародно

правових документів, зокрема на Римський Статут МКС, важливо звернути увагу на те, що в даній ситуації доцільно використовувати саме термін «депортація». Депортація дітей - це унікальне явище, яке потребує особливої уваги з боку світової спільноти. ПАРЄ визнав такі дії з боку РФ, як геноцид, а МКС видав ордери на арешт президента РФ Путіна та Львової-Белової.

Одним із ключових питань у кримінально-правовому аспекті є питання юрисдикції. Якщо викрадення дитини сталося міжнародно, виникає питання, в якій країні слід проводити розслідування і судовий процес. Це може бути складною задачею, оскільки потрібно враховувати різні правові системи та умови міжнародних угод, що регулюють цю сферу. Міжнародна співпраця та взаємодія між правоохоронними органами країн мають вирішальне значення для ефективного розслідування та притягнення до відповідальності злочинців.

Міжнародно-правові механізми повернення дітей у випадках міжнародного викрадення є невід'ємною складовою системи, що гарантує захист прав дітей та вирішення спорів, пов'язаних з їх викраденням. Ці механізми надають основу для співробітництва між країнами та встановлюють процедури, які сприяють швидкому поверненню викрадених дітей до їх країни постійного проживання.

Так, як не всі країни є підписантами Гаазької Конвенції та Конвенції ООН про права дитини, в деяких регіонах приймаються окремі документи, які регулюють питання міжнародного викрадення дітей. Міжамериканська конвенція та II Брюсельський регламент є яскравими прикладами таких угод, які, в свою чергу, встановлюють власні механізми.

Процедура повернення дитини у випадку міжнародного викрадення є складною і вимагає уваги до різних аспектів, які впливають на її виконання. У кожній країні можуть бути відмінності в участі центральних органів влади, судових процедурах та особливостях правової системи. Внутрішні закони та культурні чинники також мають значення у визначенні процесу повернення.

Для батьків, які перебувають у ситуації, коли їхню дитину викрали, надзвичайно важливо звертатися за юридичною консультацією та допомогою

до експертів, які мають знання про закони та процедури відповідної країни. Це допоможе батькам краще розуміти правові механізми, що застосовуються у таких випадках, і спрямувати свої зусилля на забезпечення дотримання найкращих інтересів дитини та її швидке повернення.

Сучасна практика застосування міжнародних договорів та національного законодавства щодо міжнародного викрадення дітей свідчить про успіхи, але також виявляє проблеми, які потребують уваги. Гаазька конвенція, безумовно, відіграла важливу роль у спрощенні повернення викрадених дітей, але її застосування може варіюватися через різні правові системи та різні тлумачення. Це може створювати незгодженість і труднощі у процесі повернення дітей.

Проблема міжнародного викрадення дітей також набуває кримінально-правового аспекту, що вимагає розширення нормативно-правової бази та імплементації нових документів. Це означає, що країни повинні розглянути можливість внесення змін у свої закони, щоб більш ефективно боротися з цим явищем.

Судова практика щодо міжнародного викрадення дітей базується на принципах, закріплених у різних міжнародних та національних правових документах, таких як Гаазька конвенція про викрадення дітей та Європейська конвенція з прав людини. Основна мета полягає у швидкому поверненні дитини до країни її постійного проживання та захисті її найкращих інтересів.

У справах про міжнародне викрадення дітей, суди враховують відмінності між країнами та особливості правових систем. Це допомагає забезпечити співпрацю між центральними органами влади, які відповідають за виконання рішень щодо повернення дітей, та забезпечити захист їх прав і благополуччя.

Проте, при аналізі окремих справ все ж можна виявити проблеми та неточності. Європейський суд з прав людини і національні суди іноді стикаються з труднощами у деяких аспектах. Це може бути пов'язано з різними

тлумаченнями норм та правил, неузгодженістю міжнародних та національних нормативних актів, а також недостатньою практичною реалізацією рішень.

Отже, незважаючи на значний прогрес у захисті прав дітей у справах про міжнародне викрадення, існують певні проблеми та виклики, які потребують уваги та вдосконалення. Постійне вдосконалення правових механізмів, забезпечення точності та консистентності при їх застосуванні, а також збільшення обізнаності процесу викрадення дітей є важливими кроками у поліпшенні судової практики та захисту прав дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Travel.state.gov. Annual Report on International Child Abduction - 2021. URL: <https://travel.state.gov/content/dam/NEWIPCAAssets/pdfs/2022%20ICAPRA%20Annual%20Report.pdf>
- 2 Hague Conference on Private International Law (HCCH). "Status Table: Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction.". URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>
- 3 Марина Гарєєва. "Росія вивезла понад 19,5 тисяч українських дітей". Права людини в Україні. // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. – 2023. URL: <https://khpg.org/1608812055>
- 4 Health–Europe, T. L. R. Children in Ukraine. The Lancet Regional Health–Europe, 16. – 2022 URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9097617/>
- 5 U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. "Child Exploitation and Obscenity: A Comprehensive Examination." - 2019 URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/ojjdp/190105.pdf>
- 6 Стефанчук М. О. Захист суб'єктивних цивільних прав дітей в умовах збройних конфліктів через призму адаптації законодавства України до стандартів ЄС (проблеми пріоритетів та термінології).. Науковий вісник УжНУ. Серія "Право". – 2017. 1(45), 101-105. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/34097>
- 7 Schnitzer-Reese E. A. International child abduction to non-Hague Convention countries: The need for an international family court // Nw. UJ Int'l Hum. Rts. – 2004. – Т. 2. – С. 2. URL: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=njihr>

- 8 Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р.: офіц. текст. Редакція від 29.04.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188
- 9 Некляєв Ю. Г. Міжнародне викрадення дітей. Особливості застосування Гаазької конвенції в Україні. – 2015. // Юридична газета online, №31. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/mizhnarodne-vikradennya-ditey-osoblivosti-zastosuvannya-gaazkoyi-konvenciyi-v-ukrayini.html>
- 10 Martín N. G. International parental child abduction and mediation //Anuario mexicano de derecho internacional. – 2015. Т. 15. №. 1. С. 353-412. URL: https://www.researchgate.net/publication/282556341_International_Parental_Child_Abduction_and_Mediation
- 11 Danylenko P. International Child Abduction. // ExpatPro Blog. – 2014. URL: <https://www.expatpro.co/blog-en/international-child-abduction/>
- 12 Тенешев В., Котис В. Викрадення дитини одним із батьків, проблеми кваліфікації злочину та відповідальність за такі дії //Актуальні проблеми правознавства. – 2021. Т. 1. №. 1. С. 114-119. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42040/1/%D0%A2%D1%94%D0%BD%D1%94%D1%88%D0%B5%D0%B2.pdf>
- 13 Конвенція про права дитини 1989 р. офіц. текст. Редакція від 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- 14 Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. офіц. текст. Редакція від 04.02.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
- 15 Конвенція ради європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 р. офіц. текст. Редакція від 20.06.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text
- 16 Annual Report on International Child Abduction – 2023. URL: <https://travel.state.gov/content/dam/NEWIPCAAssets/2023%20ICAPRA%20Annual%20Report-fv.pdf>

- 17 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights , Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, United Nations Secretariat. – 2023. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf
- 18 Zmina.ua. Аналітичний звіт. Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь. – 2023. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf
- 19 International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). // Krstić Trial Judgement. – 2001. URL: <https://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf>
- 20 Адамова, К. Депортація українських дітей до Росії: хронологія злочину. - 2021. URL: https://lb.ua/blog/kateryna_adamova/540942_deportatsiya_ukrainskih_ditey.html
- 21 Радіо Свобода. Викрадення і русифікація дітей із окупованих територій: як ОБСЄ реагує на воєнні злочини Росії. - 2021 URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vykradennya-ditey-rusyfikatsiya-viyna-rosiya-obsye/32257247.html>
- 22 Gadda Aet al. Rights, Foucault and Power: a critical analysis of the United Nation Convention on the Rights of the Child. Sociology Subject Group of Social & Political Studies, University of Edinburgh, - 2008. С. 31. URL: <https://bpb-eu-w2.wpmucdn.com/blogs.lincoln.ac.uk/dist/2/2238/files/2014/01/Child-Rights-and-Power-Foucault.pdf>
- 23 Trimmings K. Return of a child under the 1980 Hague child abduction convention to a ‘third state’?. Journal of Social Welfare and Family Law. – 2021 T. 43. №. 2. . С. 202-204. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09649069.2021.1880165?needAccess=true&role=button>

- 24 Schuz R. The Hague Child Abduction Convention: A Critical Analysis. – A&C Black. – 2021. URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/chilflq27&div=42&id=&page=>
- 25 Міненкова Н.О. Узагальнення судової практики розгляду справ із застосуванням Гаазької конвенції від 25 жовтня 1980 року про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. – 2023. URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/civil8
- 26 Г. О. Гаро, О. В. Зозуля, О. Р. Поєдинок, С. Л. Савицька, А. В. Юшак, О. В. Бобак, . І. Ф. Попіка, Т. В. Власенко, В. В. Гапоненко. Спори про міжнародне викрадення дітей. – 2021. Х.: ФАКТОР-МЕДІА, 144 с.
- 27 Blackburn, H., & Michaelides, M. Is it time for the 1980 Hague Convention to be revised? – 2018. URL: https://www.familylaw.co.uk/news_and_comment/Is-it-time-for-the-1980-Hague-Convention--to-be-revised
- 28 Волинець, Р. До питання ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. – 2019. Підприємництво, господарство і право, (12), 289-293. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/54.pdf>
- 29 Смирнов, М. І. Перспективи та правові наслідки ратифікації україною римського статуту міжнародного кримінального суду в контексті військової агресії Росії проти України. – 2022. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2022/19.pdf
- 30 Queirolo I. International Child Abduction and the 1980 Hague Convention in Practice: The Biran Case //The Italian Review of International and Comparative Law. – 2022. Т. 2. №. 1. С. 191-205. URL: https://brill.com/view/journals/iric/2/1/article-p191_011.xml?ebody=pdf-63199
- 31 Кузьмінський О. В. Виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р : дис. – Сумський державний університет, 2013. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19746866.pdf>
- 32 Deportations and forcible transfers of Ukrainian children and other civilians to Russian Federation or to Ukrainian territories temporarily occupied: create conditions for their safe return, stop these crimes and punish the perpetrators.

- Parliamentary Assembly of the Council of Europe. - 2023. Resolution 2495.
URL: [res. 2495.pdf \(coe.int\)](https://res.2495.pdf(coe.int))
- 33 Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду 1998 р. офіц. текст.
Редакція від 17.07.1998. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
- 34 U.S. Department of State. Legal analysis of the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction. – 2023. С. 38. URL:
https://travel.state.gov/content/dam/childabduction/Legal_Analysis_of_the_Convention.pdf
- 35 Сніжко, М. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. – 2009. Юридичний журнал, (3), 83-90. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_19188
- 36 Ballesteros, M. H. International Child Abduction in the European Union: The Solutions Incorporated by the Council Regulation. – 2004. Revue générale de droit, 34(2), 343-364.
- 37 Стешенко, В. М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір. – 2019. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_7_copy.pdf
- 38 Легка, О. В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. – 2023. URL: <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/5244>
- 39 DW News. Ukraine's abducted children: The list of suspects will grow longer. Deutsche Welle. – 2021. URL: <https://www.dw.com/en/ukraines-abducted-children-the-list-of-suspects-will-grow-longer/a-65117416>
- 40 Vulliamy E. How Ukraine Kidnapped Children Led to Vladimir Putin's Arrest Warrant: Russia. // The Guardian. – 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/mar/18/how-ukraine-kidnapped-children-led-to>
- 41 P. Dickinson Vikradennya ditey rozkrivayut namiry genotsidu sho stoyali za vtorgnennyam Putina v Ukrayinu. (n.d.). // Vgoru.org. – 2023. URL:

<https://vgoru.org/avtorska-kolonka/vikradennya-ditej-rozkrivayut-namiri-genocidu-sho-stoyali-za-vtorgnennyam-putina-v-ukrayinu>

- 42 Pfund, P. H. The developing jurisprudence of the rights of the child-contributions of the Hague conference on private international law. // ILSA Journal of International & Comparative Law, 3(2). – 1997. 665-675. URL: <https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1101&context=ilsajournal/>
- 43 Євтушенко О. Спiрнi питання вивезення або повернення дiтей мають вирiшуватися лише у правовому полi. // Юридична газета. – 2015. (10-11), 456-457. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/spirni-pitannya-vivezennya-abo-povernennya-ditey-mayut-virishuvatisya-lishe-u-pravovomu-poli.html>
- 44 Inter-American Convention on the International Return of Children 1989. офіц. текст. URL: <https://www.refworld.org/docid/3de4b8754.html>
- 45 The Brussels II Regulation (2003) офіц. текст. URL: <http://www.europeancivillaw.com/brusselstwo2003.htm>
- 46 Філіп'єв, А. О. II Брюсельський регламент як джерело міжнародного приватного права ЄС: загальна характеристика. – 2012. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14412>
- 47 Župan, M., Ledić, S., & Drventić, M. Provisional Measures and Child Abduction Proceedings. Pravni vjesnik, 35 (1). – 2019. 9-31. URL: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/pravni-vjesnik/article/view/5995/4952>
- 48 Crystal Vantage. The Hague Convention: Return of Abducted Children. – 2019. URL: <https://www.crystalvantage.com/post/the-hague-convention-return-of-abducted-children>
- 49 Pérez–Vera, E. Explanatory Report of the Convention on the Civil Aspect of International Child Abduction. – 2008. URL: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl28.pdf>
- 50 Michael Stangarone. Non-Hague countries subject to different test for return of abducted children. – 2020. URL: <https://www.mpllp.com/non-hague-countries-subject-to-different-test-for-return-of-abducted-children>

- 51 European Court of Human Rights. Judgment of the ECHR: Maire v. Portugal, (26 June 2003), (Application no. 48206/99) URL: <https://www.legal-tools.org/doc/93a112/pdf>
- 52 European Court of Human Rights. Judgments of the ECHR: Ignaccolo-Zenide v. Romania (25 January 2000), (Application no. 31679/96) URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,5bbb83470.html>
- 53 P. McEleavy. The European Court of Human Rights and the Hague Child Abduction Convention: Prioritising Return or Reflection? – 2015. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-015-0040-z>
- 54 Сніжко, М. Б. Застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року. Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2011. № (6), 124-130. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_28838
- 55 Taylor, N., & Freeman, M. International child abduction. Research Handbook on Family Justice Systems. – 2023. 427.
- 56 Цивільний процесуальний кодекс України. офіц. текст. Редакція від 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- 57 Сімейний кодекс України. офіц. текст. Редакція від 19.02.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
- 58 ICC-CPI. Situation in Ukraine: ICC Judges Issue Arrest Warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Others. – 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>
- 59 Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. офіц. текст. Редакція від 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
- 60 Томляк, Т. С. Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини у практиці. Публічне право. - 2022. № 1 (45). С. 109-119. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/45/11.pdf>

- 61 Buyse, A. X v Latvia Child Abduction Grand Chamber Judgment. ECHR blog. – 2013. URL: <https://www.echrblog.com/2013/12/x-v-latvia-child-abduction-grand.html>
- 62 Child General comment No. 4: Adolescent Health and Development in the Context of the Convention on the Rights of the Child. – 2003. URL: <https://www.refworld.org/docid/4538834f0.html>
- 63 CASE OF X v. LATVIA. (Application no. 27853/09). - 2013. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-138992%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-138992%22]})
- 64 CASE OF ADŽIĆ v. CROATIA (No. 2). (Application no. 19601/16). - 2016. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-166873%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-166873%22]})
- 65 Kruger, T. Adžić v. Croatia: The difficult task that child abduction brings. – 2015. URL: <https://strasbourgobservers.com/2015/05/11/adzic-v-croatia-the-difficult-task-that-child-abduction-brings/#>